
ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალურ ბიუროში 2013 წლის 29 მაისს გამართული საჯარო დისკუსია თემაზე:

“ვის ეშინია სეკულარული დემოკრატიის?”

ძირითადი მომხსენებლები:

დავით ზურაბიშვილი - საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის მოადგილე

გაგა ნიჟარაძე - თავისუფალი უნივერსიტეტის პროფესორი, ფსიქოლოგი

ლინა ღვინიაძე - ადამიანის უფლებების განათლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), პროგრამის დირექტორი

ნესტან ცეცხლაძე - ონლაინ გამოცემა “ნეტგაზეთი”, რედაქტორი

მოდერატორი: თამარ გურჩიანი, უფლებათა დამცველი

თამარ გურჩიანი - მოგესალმებით. ეს არის ჩემი დებიუტი ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის თბილისის ოფისში. წინასწარ პატიებას ვთხოვ ყველას, ვისი რელიგიური გრძნობებიც დღეს შეიძლება შეილახოს. როგორც იურისტს, ამაზეც მარტივი პასუხი მექნებოდა და ვიტყვოდი, რომ კონსტიტუციის მიხედვით ყველას აქვს სიტყვის თავისუფლება, მაგრამ საქართველოში დღეს ეს აღარ არის საკმარისი. ამიტომ ყველას ვთხოვ პატივი სცეს ერთმანეთის აზრს, მათ შორის მათ აზრებსაც, ვინც დღეს აქ არ იმყოფება. რაც არ უნდა ირონიულად ჟღერდეს, ჩვენს აქ შეკრებას და ჩემს ცისარტყელასფერებიან მაისურს საქართველოს კონსტიტუციის ზუსტად ის მუხლები იცავს, რომლებიც 17 მაისს დაირღვა. ის ადამიანებიც ისევე სარგებლობდნენ შეკრებისა და მანიფესტაციის თავისუფლებით, როგორც დღეს ჩვენ ვსარგებლობთ. ანუ შეუირაღებლად, ღია ცისქვეშ თუ დახურულ ჭერქვეშ ყველას აქვს უფლება უნებართვოდ შეიკრიბოს. მათ ამის უფლება არ მიეცათ და მოძალადე ადამიანების მხოლოდ ძალიან მცირე ნაწილი წარსდგა მართლმსაჯულების წინაშე.

ბევრი ჰომოსექსუალი ქართველი ამ დარბაზში არ იმყოფება იმიტომ, რომ 17 მაისის შემდეგ მათ არა მხოლოდ წაერთვათ ადამიანის უფლებები, არამედ მათი ფიზიკური უსაფრთხოებაც აღარ არის გარანტირებული. 17 მაისს დავდექით რეალობის წინაშე, როდესაც ეკლესია გამოჩნდა როგორც ახალი პოლიტიკური მოთამაშე, რომელმაც გადაწყვიტა დაამყაროს წესრიგი არა მხოლოდ ქუჩაში, არამედ სახელმწიფოში. 17 მაისის შემდეგ საზოგადოების რაღაც ნაწილი ფიქრობს, რომ საქართველო დადგა ერთ-ერთი ყველაზე სერიოზული ისტორიული გამოწვევის წინაშე. ამ გამოწვევას ჰქვია საქართველოს თეოკრატიულ სახელმწიფოდ გარდაქმნის საშიშროება. საქართველოს კონსტიტუციით, მოგეხსენებათ, რომ ყველას აქვს აღმსარებლობის თავისუფლება, მათ შორის რა თქმა უნდა მართლმადიდებელ ქრისტიანებსაც. მაგრამ კონსტიტუციის მე-9 მუხლის თანახმად, საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია სარგებლობს პრივილეგიით, კერძოდ, სახელმწიფო აღიარებს მართლმადიდებლური ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში. 2002 წელს ასევე გვაქვს დადებული კონსტიტუციური შეთანხმება და ბევრს მიაჩნია, რომ ეს მუხლი და კონსტიტუციური შეთანხმება არის ყველაზე მნიშვნელოვანი ბოროტება. სინამდვილეში ეს ხომ არ არის პასუხი იმ ჩაგვრასა და დევნაზე, რასაც თვითონ მართლმადიდებლური ეკლესია განიცდიდა ათეისტური კომუნისტური რეჟიმის პირობებში? ან რამდენად სერიოზულია საერთოდ ამაზე მსჯელობა? ნამდვილად ვართ თუ არა თეოკრატიის საფრთხის წინაშე და ნამდვილად ემუქრება თუ არა საფრთხე სეკულარული სახელწიფოს იდეას? ჩვენი არჩევანი არასოდეს ყოფილა თეოკრატია. 1921 წლის კონსტიტუცია, რომლის პრინციპებსაც მთლიანად აღიარებს 1995 წლის მოქმედი კონსტიტუცია, ამბობდა, რომ სარწმუნოებრივ აქტებს გავლენა არ უნდა ჰქონდეს მოქალაქეობრივ უფლებებსა და მდგომარეობაზე.

დღეს ჩვენი მიზანი იქნება, ვისაუბროთ ამ საკითხებზე, შევაფასოთ ამ საფრთხის რეალურობა და ვისაუბროთ და განვსაზღვროთ, რა შეიძლება იყოს თითოეული მოთამაშის როლი. ახალ ხელისუფლებას ერთი მხრივ ძალიან მძიმე მემკვიდრეობა ხვდა წილად, რაც ბოლო წლების განმავლობაში ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის წაშლილ ზღვარში გამოიხატება. ასევე მოგეხსენებათ, რომ 1 ოქტომბრის არჩევნებში ეკლესიამ ძალიან სერიოზული როლი ითამაშა. მიუხედავად ამისა საქართველოს პრემიერ-მინისტრის გამოსვლა ჩემი აზრით ისტორიული იყო, იმიტომ რომ საქართველოში ის იყო პირველი უმაღლესი თანამდებობის პირი, რომელსაც არ შეეშინდა ხმამაღლა ეთქვა ის მარტივი ჭეშმარიტება, რომ საქართველოს ყველა მოქალაქე, მიუხედავად მისი სექსუალური ორიენტაციისა, კანონის წინაშე თანაბარია. ეს

რა თქმა უნდა კარგი ხედვაა, მაგრამ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის მოადგილე, ბატონი დავით ზურაბიშვილი დღეს გვესაუბრება იმაზეც, ამ ხედვასთან ერთად რა გეგმა გააჩნია მთავრობას.

ქრისტიანული მსოფლმხედველობა, მოგეხსენებათ, რომ არაფერს მოასწავებს გარდა სიყვარულისა, ყოველ შემთხვევაში, მე ასე მწამს, მაგრამ არსებობს სხვაობა ქრისტიანულ მსოფლმხედველობასა და ქრისტიანული მსოფლმხედველობით მოტივირებულ ქცევას შორის. ასევე ძალიან მნიშვნელოვანია იმაზე საუბარი, თუ რა გავლენას ახდენს რელიგიური ნორმები ყოფაზე, იმიტომ რომ როგორი კარგი კანონმდებლობაც არ უნდა გვქონდეს, თუ ტოლერანტობა, ერთმანეთის პატივისცემა სოციალურ ნორმად არ იქნება აღიარებული, ამ კანონმდებლობის არსებობას შედეგი არ ექნება. სანქციები და მკაცრი იმპლემენტაცია შეიძლება არ იყოს ყველა კითხვაზე პასუხი. ჩვენმა გამოცდილებამ ეს უკვე დაგვანახა. შეგიძლიათ მოისმინოთ სასულიერო პირების უამრავი ქადაგება და ნახოთ, როგორ არის გაქვლითილი ისინი ანტიდასავლური, ანტიკუმანური მოწოდებებით, მაგრამ სახელმწიფო ვერ ჩაერევა ამბიონზე სასულიერო პირის სიტყვის თავისუფლებაში. სად გადის ეს ზღვარი? რა უნდა გავაკეთოთ ჩვენ ყველამ, რა როლი აქვს განათლებას, სად იწყება ეს პრობლემები და სად უნდა ჩავერიოთ, ამ რთულ კითხვებზე, იმედი მაქვს, ფსიქოლოგი, ბატონი გაგა ნიჟარაძე გვიპასუხებს.

მოგეხსენებათ, კანონმდებლობა სერიოზული საკითხია. ბევრი ფიქრობს, რომ ანტიდისკრიმინაციული კანონმდებლობის მიღება უნდა დადგეს დღის წესრიგში. ბევრი ფიქრობს, რომ არსებული კანონმდებლობა არ სრულდება, მაგალითად სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენს და უფრო მკაცრად უნდა დაისაჯოს, მაგრამ ვხედავთ, რომ ჯერჯერობით არავინ დასჯილა. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ 17 მაისამდე სხვა მცდელობებიც იყო. მაგალითად, როდესაც აბორტების აკრძალვის ინიციატივით გამოვიდა მისი უწმინდესობა, ხომ არ იყო ეს საკანონმდებლო პროცესებში უხეში ჩარევის მცდელობა? ხომ არ გავს ჩვენი სიტუაცია რუსეთის სიტუაციას, სადაც ჰომოსექსუალობის პროპაგანდა უკვე აიკრძალა და რასაც მოჰყვა უცხოური სააგენტოების აკრძალვის შესახებ კანონმდებლობა და საერთაშორისო ორგანიზაციების გაძევება ქვეყნიდან. ყველა ამ კითხვაზე, მათ შორის იმაზეც, თუ რამდენად რეალურია საქართველოს თეოკრატიად ქცევა, რამდენად შეიძლება კანონიკურმა სამართალმა ჩაანაცვლოს საერო სამართალი, იურისტი ლინა ღვინიაძე გვიპასუხებს.

და ბოლოს, ყველანი ვსაუბრობდით მედიაზე. მიუხედავად იმისა, რომ მედია ცდილობდა რაღაც სტანდარტებში ჩანჯდარიყო, მან ისევ ძალიან მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა სიძულვილის გაღვივებაში, ნეგატიური სტერეოტიპების გამყარებაში. მედია ეცადა ისე წარმოეჩინა ეს მოვლენები, რომ დამაბულობისთვის შეეწყო ხელი. ნესტან ცეცხლამისთვის ალბათ ძალიან რთული იქნება სხვა მედია საშუალებებზე საუბარი. ის წარმოადგენს “ნეტგაზეთს” და ეს მედია საშუალება არ არის შემჩნეული სიძულვილის ენის გამოყენებაში, მაგრამ სწორედ ამიტომაც იმყოფება ნესტან ცეცხლამე დღეს აქ.

მომხენებლებს აქვთ 10-15 წუთი მოხსენებებისთვის. პირველ რიგში ბატონ დავითს მოვუსმინოთ.

დავით ზურაბიშვილი - იქნებ ჯობდეს, მე, როგორც მთავრობის წარმომადგენელმა, რომელმაც უნდა ვილაპარაკო იმაზე, რა უნდა გაკეთდეს, ბოლოში გადავინაცვლო და ჯერ მოვისმინო კრიტიკული მოსაზრებები.

თამარ გურჩიანი - ძალიან კარგია, რომ არჩევანის თავისუფლებას პატივს ვცემთ. მაშინ იქნებ ღინას ვთხოვოთ არა მხოლოდ 17 მაისის მოვლენების შეფასება, რაც ყველასთვის ცხადია, ჩვენ ყველამ დავგმეთ 17 მაისი, მათ შორის მათაც, ვინც უშუალოდ მონაწილეობდნენ ძალადობაში. შევაფასოთ ის მოულოდნელობა, რაც უცებ დაგვატყდა თავს. ასევე ვისაუბროთ იმაზე, ეს ყველაფერი რას ნიშნავს გრძელვადიან პერსპექტივაში. რა საფრთხის წინაშე დგას სეკულარიზმი? ვახსენე კონსტიტუციის მე-9 მუხლი და კონსტიტუციური შეთანხმება, მაგრამ ეს შეიძლება თავისთავად არაფერს ნიშნავდეს. მაგრამ ის ფაქტი, რომ საქართველოს საპატრიარქო, საჯარო სამართლის იურიდიული პირი არ ექვემდებარე ინფორმაციის თავისუფლების სტანდარტებს, ანუ მათ ხელთ არსებული ინფორმაცია საჯარო არ არის, ის ფაქტი, რომ საქართველოს საპატრიარქო ფინანსდება სახელმწიფოს მიერ და არის პირველი თანასწორთა შორის, ის ფაქტი, რომ საქართველოს საპატრიარქოს აქვს უფრო მეტი ხელმისაწვდომობა როგორც საპატიმრო ადგილებში, ისე განათლების სისტემაში, ის მანვე პრაქტიკაც, რაც პოლიტიკოსებმა დაამკვიდრეს, რამდენად აყენებს საფრთხის წინაშე სეკულარიზმის იდეას საქართველოში?

მე მინდა ეს საკითხები სამართლის ჭრილშიც განვიხილოთ. კონკრეტულად, არსებობს თუ არა იმის საშიშროება, რომ 17 მაისის მოძალადე ადამიანები წარსდგნენ საეკლესიო სასამართლოს წინაშე, მაგრამ თავი აარიდონ საერო სასამართლოს? რამდენად არსებობს იმის საშიშროება, რომ კონსტიტუციაზე მაღლა დადგეს რელიგიური ნორმა?

ლინა ღვინიაძე - მოგესალმებით. ჩემთვის დიდი პატივია ასეთი აუდიტორიის წინაშე ასეთ მომხსენებლებთან ერთად გამოსვლა. ეს ჩემი საჯარო გამოსვლის დებიუტია და ცოტა ვნერვიულობ კიდევ. შევეცდები ვუპასუხო თამუნას მიერ დასმულ კითხვებს. ასევე შემოვიტანო ჩემი ხედვა დისკუსიაში, რომელიც თავისთავად არის ძალიან მნიშვნელოვანი და დაგვიანებულიც კი.

ჩვენ, როგორც საზოგადოებამ, ძალიან გვიან დავიწყეთ სეკულარიზმზე ფიქრი. ეკლესიის როლიც მხოლოდ მისი სტიქიური გაძლიერების შემდეგ გავიაზრეთ, როდესაც დავინახეთ მისი გალაშქრება ადამიანთა გარკვეული ჯგუფის მიმართ. ამიტომ დღეს ძალიან შეშინებულები ვართ ამ ყველაფრის გამო და ეს დისკუსიაც არის პასუხი ამაზე. და კიდევ ბევრი დისკუსია იქნება პასუხი იმის გააზრებაზე, რა არის სეკულარიზმი, როგორ გვესმის ის ჩვენ, როგორ ესმის სახელმწიფოს და როგორ პასუხობს სეკულარიზმის იდეას არსებული საკანონმდებლო გარემო.

სეკულარიზმში ძალიან ბევრი შინაარსი დევს, თუმცა პოლიტიკური და იურიდიული გაგებით სეკულარიზმი არის ცნება, რომელიც გულისხმობს სახელმწიფოს და ეკლესიის სეპარაციას. რაც იმას ნიშნავს, რომ ერთი მხრივ ეს არის პროცესი, როდესაც ეკლესია ტოვებს საჯარო სივრცეებს, გადის საჯარო სივრცეებიდან და აღარა აქვს გავლენა მეცნიერებაზე, ხელოვნებაზე, თუნდაც პოლიტიკაზე, და მეორე მხრივ ეს არის ეკლესიის და რელიგიის როლის განკერძოება, როდესაც რელიგია იქცევა ადამიანების პირად საქმედ და არ ქმნის საყოველთაოდ აღიარებულ საზოგადოებრივ მორალს, რომლითაც უნდა ვიყოთ შებოჭილები. ეს არის ის შინაარსი, რომლითაც დღეს ამ ცნებას გამოვიყენებ.

თამუნამ ძალიან სწორად აღნიშნა ის ინიციატივა და დავამატებ, რომ 17 მაისი იყო ბუნებრივი გაგრძელება აბორტის აკრძალვასთან დაკავშირებული ამბებისა. ეს იყო ერთ-ერთი ყველაზე ღიად დაფიქსირება ეკლესიის აზრისა სეკულარულ სივრცეში, როდესაც რელიგიურმა

ლიდერმა თქვა, რომ აქვს ინიციატივა, შეიცვალოს კანონმდებლობა. ეს იყო ღია შეჭრა სააზროვნო სივრცეში. პატრიარქმა შემოიტანა თემა, რომელზეც საზოგადოებამ დაიწყო მსჯელობა. ჩემი აზრით ჩვენი მხრიდან შეცდომა იყო ამ საკითხის დასაშვებობის გატარება და მასზე მსჯელობა. დავინახეთ, როგორ დაუპირისპირდნენ რელიგიური და სეკულარული მოაზროვნეები ერთმანეთს აბორტის აკრძალვასთან დაკავშირებით. დავიწყეთ საუბარი შინაარსზე, მაგრამ დაგვავიწყდა, რომ ეს არის სეკულარული ქვეყანა. დაგვავიწყდა, რომ რელიგიამ არ უნდა დასვა საკითხები კანონმდებლობაში ცვლილებების შეტანის თაობაზე. ამიტომ ამის შემდეგ 17 მაისი წარმოუდგენელი არ ყოფილა. მეც ვარ ის ადამიანი, ვისთვისაც ძალადობის და გამოხატვის ის ფორმები, რაც ვნახეთ, რთულად აღსაქმელი იყო, თუმცა ის იყო გაგრძელება რელიგიის ექსპანსიისა ჩვენს საჯარო სივრცეში.

17 მაისს არ ყოფილა ძალადობა მხოლოდ ერთ-ერთი სექსუალური ორიენტაციის მქონე განხვავებული ჯგუფის მიმართ. ჩემი აზრით ეს იყო ეკლესიის რეპრეზენტირება საჯარო სივრცეში, როგორც ძალიან ძლიერი პოლიტიკური აქტორისა, აქტორისა, რომელიც საკუთარ თავს აღიქვამს ძალად, რომელსაც შეუძლია განსაზღვროს ჩვენი დღის წესრიგი და დაამყაროს უფრო მეტი წესრიგი. ვნახეთ, რომ პოლიცია რამდენიმე საათის განმავლობაში ვერც კი აკონტროლებდა ვითარებას. ეკლესიამ დაამყარა წესრიგი ქალაქში რამდენიმე საათით. წესრიგში არ ვგულისხმობ წესრიგს ბუკვალურად, წესრიგში ვგულისხმობ იმას, რომ ძალაუფლების კონკრეტული წყარო ადგენს ნორმებს, რომლებიც არის ყველასთვის საერთო. ის ადგენს, ვინ უნდა გაიაროს ქუჩაში და ვინ არა, ან როგორ უნდა ეცვას მას. ამიტომ ჩემი აზრით ეს იყო ეკლესიის ძალიან თამამი განაცხადი. ამას აკეთებდა სახელმწიფოს წინაშე და მეორე, მისი ეს გამოსვლა იყო ღირებულებების სისტემის თავსმოხვევა. მან თქვა, რომ კონსტიტუცია არის უფრო ქვევით, ვიდრე მისი ღირებულებათა სისტემა და მას შეუძლია სახელმწიფოს თვალწინ შელახოს ჩვენი ფუნდამენტური უფლებები და თავისუფლებები და ეს გააკეთოს რელიგიისა და მისი ღირებულებათა სისტემის სახელით, რომელიც დიახაც, ჩვენთვისაც მისაღები უნდა იყოს. რა თქმა უნდა ეს იყო ძალიან სერიოზული გარღვევა სეკულარიზმის კონცეფციაში. მაგრამ ეს ამბავი არ დაწყებულა 17 მაისს. და მინდა ვილაპარაკო იმაზე, რა შეიძლება იყოს იმის მიზეზი, რაც ჩვენ ვნახეთ. მე უკვე ვთქვი საზოგადოების როლზე ამ პროცესებში, როდესაც მანამდე არ გავიაზრეთ იგი და არ ვაკრიტიკებდით ეკლესიას, თუმცა სახელმწიფოს წვლილი ძალიან დიდია.

დავიწყეთ კანონმდებლობით, რომელზეც თამუნამ უკვე ისაუბრა. ის შეიძლება გავაერთიანოთ სახელით, “დისკრიმინაციული მიდგომა”. ვიცით, რომ სახელმწიფოს ძალიან ბევრ სფეროში სწორედ ასეთი მიდგომა აქვს მართლმადიდებელი ეკლესიის მიმართ და აღიარებს მის უპირატესობას სხვა კონფესიებთან მიმართებით. ავიღოთ თუნდაც საგადასახადო რეჟიმი. მხოლოდ ერთი რელიგია სარგებლობს შეღავათებით, იყო კიდევ ბევრი პრობლემა მართლმსაჯულების სისტემაშიც, როცა მხოლოდ მართლმადიდებელი სასულიერო პირის დაშვებით შეიძლებოდა შესვლა ნებისმიერი სხვა კონფესიის წარმომადგენელ პატიმართან, თუმცა მოგვიანებით ეს პრობლემა მოგვარდა.

დისკრიმინაციული მიდგომა შეღავათების გარდა ეკლესიისთვის მსუყე ლუკმების მიცემასაც გულისხმობს, როგორც არის ძალიან ბევრი მილიონი, რომელიც ყოველწლიურად გამოიყოფა ბიუჯეტიდან და რომელზეც სახელმწიფო კონტროლს ვერ ახორციელებს. ამ თანხას ეკლესია თავისი ნებით განკარგავს. ეს არის ერთადერთი ეკლესია, რომელიც იღებს ჩვენი გადასახადებიდან ასეთი ტიპის შეღავათებს და მატერიალურ სარგებელს. ეს არის ის, რაც მას

ადლიერებს და სახელმწიფომ უნდა იფიქროს იმ პოლიტიკაზე და შედეგებზე, რომელიც ვნახეთ 17 მაისს. თუ სახელმწიფო ამბობს, რომ ის მსოფლმხედველობრივად ნეიტრალურია, მაშინ არ უნდა დაუშვას ასეთი ასიმეტრიული მიდგომები სხვადასხვა კონფესიების მიმართ. გარდა იმისა, რომ სახეზე გვაქვს დისკრიმინაცია სხვადასხვა ჯგუფების მიმართ, მათი დისკრიმინაციის ხარჯზე სახელმწიფო ადლიერებს კონკრეტულ ეკლესიას და ეს ძლიერება ყველამ დავინახეთ. ეს არ არის მხოლოდ მატერიალური ძლიერება. ეს არის მისი, როგორც თანასწორის აღიარება და რაღაც ეტაპზე სახელმწიფოს შეიძლება გაუჭირდეს ბალანსის დაცვა. შესაძლოა თანასწორობა რომელიმე მხარეს გადაიხაროს და სწორედ ამ საფრთხეებზე საუბრობდა თამუნა და ეს არის ის, რაც ყველას გვაწუხებს.

არის კიდევ ერთი საკითხი, რომელიც სამწუხაროდ არ გამხდარა მსჯელობის საგანი, იმდენად უცებ მოხდა ამ ცვლილების მიღება. ეს ეხება უმაღლესი განათლების შესახებ საქართველოს კანონს, რომელიც 2012 წლის 28 დეკემბერს მიიღო პარლამენტმა. სამი დღე დასჭირდა პარლამენტს მის განსახილველად. ასევე საინტერესოა ის, რომ ის იყო პირველი კანონი ახალი პარლამენტის პირობებში, როცა უმრავლესობამ და უმცირესობამ თანაბარი სიხარულით გაიზიარეს ერთმანეთის პოზიცია და მიიღეს კანონი, რომელიც ანიჭებდა შეღავათებს მართლმადიდებელ ეკლესიას. მხოლოდ მართლმადიდებელ ეკლესიას შეუძლია დააარსოს საღვთისმეტყველო სასწავლებელი ისე, რომ მან არ გაიაროს აკრედიტაცია, ავტორიზაცია და გასცეს დიპლომი, რომელსაც სახელმწიფო აღიარებს, როგორც სახელმწიფო დიპლომს. მართლმადიდებელი ეკლესია ერთადერთია, რომელსაც აქვს ეს პრივილეგია. საინტერესოა ის, რომ კანონპროექტის თავდაპირველ ვერსიაში იყო ჩანაწერი, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფო გრანტს იღებდნენ სტუდენტები, რომლებიც ეროვნული გამოცდების გარეშე, პირდაპირ აბარებდნენ ამ სასწავლებელში. მოგვიანებით, დისკუსიების შემდეგ ეს ცალსახად უარყოფითი ჩანაწერი ამოღებულ იქნა, თუმცა იდეა, რომ ეკლესიას ეს შეუძლია, რჩება.

გარდა საკანონმდებლო რეგულაციებისა, ძალიან მნიშვნელოვანია, როგორია სახელმწიფო რიტორიკა. გავიხსენებ ნიგვზიანისა და წინწყაროს რელიგიურ კონფლიქტებს, სადაც სახელმწიფომ დათმო თავისი სივრცე ეკლესიის სასარგებლოდ. სახელმწიფომ, იქ სადაც მას უნდა ემოქმედა, თქვა, რომ ეს გაუგებრობა იყო და ის ეკლესიებს უნდა მოეგვარებინათ. თუმცა ეს არ ყოფილა გაუგებრობა, ეს იყო ადამიანის უფლებების შელახვა. სივრცე, სადაც მას უნდა ემოქმედა, მან თავისი ნებით დაუთმო ეკლესიას. მართალია მოგვიანებით მოხდა ჩარევა და პარლამენტში გაიმართა შეხვედრა, კონფლიქტიც გადაიჭრა, თუმცა კონფლიქტის დასაწყისში რიტორიკის დონეზე ეს მართლაც ასე იყო.

ძალიან კარგია, რომ ბატონი დავითი ისაუბრებს ამ ყველაფერზე. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია საჯარო სკოლებში სეკულარული გარემოს საკითხი. ეს პრობლემაა, რადგან საქართველოს კანონმდებლობა ნათლად ამბობს, რომ საჯარო სკოლები უნდა იყოს სეკულარული სივრცე და სრულიად უნდა იყოს დაცლილი რელიგიური ზეგავლენისა და კუთვნილებებისგან. თუმცა სახალხო დამცველის და ამერიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის ანგარიშები ამბობს, რომ საჯარო სკოლებში არის ინდოქტრინაციის, რელიგიური ნიშნით დისკრიმინაციის პრობლემა. თავად მაწავლებლები ახდენენ მოსწავლეების შეურაცხყოფას. მაგალითად, რიტუალების ერთად აღსრულება, რომელშიც არიან ჩაბმულები რელიგიური უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვები. პრობლემას წარმოადგენს ინფრასტრუქტურის საკითხიც. ნებისმიერ სკოლაში შესვლისას დავინახავთ, რომ არააკადემიური მიზნებით არის

გამოყენებული სხვადასხვა რელიგიური სიმბოლიკა, რომელიც ერთ რელიგიას ეკუთვნის. ეს არის კანონმდებლობის დარღვევა. ამით იმის თქმა მინდა, რომ ეს არის ყველაზე მნიშვნელოვანი სფერო და ძალიან მნიშვნელოვანია როგორი იქნება სახელმწიფო პოლიტიკა განათლების სფეროსთან მიმართებით. ეს ყველაფერი დაკავშირებულია იმასთან, როგორ აღიქვამს ეკლესია საკუთარ თავს, როგორ აქტორად მიიჩნევს თავს. ყოველივე ამის გათვალისწინებით არ მგონია, რომ 17 მაისის მოვლენები ძალიან მოულოდნელი იყო. ჩვენ შეგვეძლო მისი წინასწარმეტყველება, თუ დავიწყებდით ამ ყველაფრის გააზრებას და მოვახდენდით იმ რისკების და საფრთხეების პრევენციას, რომელიც ყოველდღიურად იყო და სახელმწიფო აძლიერებდა.

თამარ გურჩიანი - კანონმდებლობაში გვაქვს ჩანაწერი, რომ განათლების სისტემა არის საერო, ისევე როგორც საჯარო სამსახური, მაგრამ ვხედავთ ხოლმე, როგორ იწონებენ თავს პოლიტიკოსები. აუცილებლად უნდა ვნახოთ პირდაპირ ეთერში, როგორ ანთებენ სანთელს, როგორ ლოცულობენ. აუცილებლად უნდა ვნახოთ ხატები, რომლებიც აქვთ თავიანთ კაბინეტებში. მიუხედავად იმისა, რომ საჯარო სამსახური კანონის მიხედვით საეროა, და საჯარო სკოლები ასევე საეროა განათლების შესახებ კანონის მიხედვით, რეალობაში სხვაგვარად არის. ზუსტად ეს გვიბიძგებს ვთქვათ, რომ სინამდვილეში პრობლემები სხვაგან ძევს. სად არის პრობლემები? მართლმადიდებლურ ტაძარში, მოგეხსენებათ, ქალს მეორეხარისხოვანი როლი აქვს. ის არც სასულიერო იერარქიაში გვხვდება, საეკლესიო საიდუმლოებების შესრულების დროს მისი როლი ასევე მეორეხარისხოვანია. ტაძარში ეს შეიძლება სიმბოლური ხასიათის იყოს, მაგრამ შეიძლება თუ არა ეს გადაიქცეს რეალურ დისკრიმინაციად ცხოვრებაში? ძალიან რთულია ამ კითხვებზე პასუხის გაცემა, მაგრამ თუ არ შევთანხმდით სოციალურ ნორმებზე, ერთმანეთის პატივისცემაზე, განსხვავებულის აღიარებაზე, მრავალფეროვნებაზე, თანასწორობაზე, აზრი არა აქვს ამ ყველაფრის კანონმდებლობაში ასახვას.

ბატონო გაგა, რელიგიური ნორმები რამდენად მოდის წინააღმდეგობაში ისეთ უნივერსალურ ღირებულებებთან, როგორც არის ადამიანის თავისუფლების, თანასწორობის და ღირსების ურღვევობის პრინციპები. ვიცით, რომ ეკლესიისთვის მიუღებლები იქნებიან ჰომოსექსუალები. ბევრი კონფესიისთვის ისინი სამწუხაროდ მიუღებელ ადამიანებად რჩებიან, მაგრამ რამდენად სწორია ეს და გვაქვს თუ არა განსხვავებული მიდგომები. თუ ეს არ არის სწორი, ეკლესია რამდენად იყო გამოყენებული 17 მაისს, როგორც პოლიტიკური იარაღი და ეს დღემდე ხომ არ გრძელდება? ხომ არ უკავშირდება ეს კარსმოდგარ არჩევნებსაც?

გაგა ნიყარაძე - მოგესალმებით. ჩემთვის დიდი პატივია ასეთ წარმომადგენლობით აუდიტორიასთან საუბარი. ისე დავგეგმე ჩემი გამოსვლა, რომ ძირითადი აქცენტი მაინც ეკლესიაზე გამეკეთებინა და არა ლგბტ თემზე, რომელიც რა თქმა უნდა მნიშვნელოვანია. სოციალურ მეცნიერებებში ასეა მიღებული, რომ ნებისმიერ საზოგადოებაში 5-7%-ია ადამიანებისა, რომლებიც არც ერთ შემთხვევაში არ დათმობს თავის პრინციპებს. 10-12-15%-ია ადამიანებისა, რომელიც ყოველთვის დაარღვევს არსებულ კანონმდებლობასა და ნორმებს. რჩება 80-85%, რომელიც იქცევა ისე, როგორ თამაშის წესებსაც სთავაზობს მას არსებული რეჟიმი. ეს სწორედ ის 85%-ია, რომელმაც ხმა მისცა ჯერ გამსახურდიას, მერე შევარდნაძეს, მერე სააკაშვილს და ბოლოს ალბათ ცოტა ნაკლებმა, მაგრამ საბოლოო ჯამში მაინც ასეა, ახალ

მთავრობას. ამიტომ ლაპარაკია არა ხალხზე, არამედ იმ ნორმებზე და კანონებზე, რომლებიც არსებობს. უფრო სწორად, კანონები შეიძლება არსებობდეს, მაგრამ არ მუშაობდეს, ნორმები კი შეიძლება ძალიან კარგადაც მუშაობდეს, თუმცა შეიძლება იყოს სრულიად კანონსაწინააღმდეგო.

ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში დრამატული ამბავი მოხდა, როდესაც საბჭოთა კავშირი დაინგრა. ამისთვის ფსიქოლოგიურად აბსოლუტურად მოუძნადებლები ვიყავით. იმიტომ რომ ჩემი აზრით გვიან საბჭოთა რეჟიმისადმი საქართველომ ძალიან კარგი ადაპტაცია მოახდინა. თავზე დაგვენგრა საბჭოთა კავშირი და აღმოჩნდა, რომ ამისთვის არ ვიყავით მზად - არც კადრები გვყავდა, არც იდეოლოგია გვქონდა. ერთადერთი, პატრიოტიზმი ამოტივტივდა, როგორც კომუნიზმის ალტერნატივა. ძალიან დიდი ენთუზიაზმით მივემხარით ადამიანს, რომელმაც ჩვენგან მხოლოდ ის ითხოვა, რომ მისკენ ვყოფილიყავით, მეტი არაფერი. მერე აღმოჩნდა, რომ მას ქვეყნის მართვა არ შეძლებია.

იმის თქმა მინდა, რომ ეკლესიამ ძალიან მალე დაიკავა ფსიქოლოგიური თავშესაფრის ადგილი. სანთლის დანთება, მერე მარხვა შემოვიდა, და მეტი არაფერი. გესმით, რომ ცოტა ვამარტივებ სიტუაციას. ბევრისთვის ეკლესია გახდა საკმაოდ მარტივი ფსიქოლოგიური გამოსავალი იმ პრობლემებისგან, რაც არსებობდა - ეკონომიკური, პოლიტიკური, პირადი, სოციალური და ა.შ. ასე რომ ქართული მართლმადიდებლური ეკლესია გადაიქცა ძალიან დახურულ წარმონაქმნად. რას ქადაგებენ მღვდელმსახურები, არავინ იცის. ერთხელ ვეცადეთ გაგვეკეთებინა ჩანაწერი რამდენიმე ქადაგებისა და არ გამოგვივიდა. ძალიან მარტივად და ფართოდ გავრცელდა ე.წ. ფილეთიზმი. ეს არის ეკლესიურ-რელიგიური მიმდინარეობა, რომელიც ღვთის მფარველობის ერთეულად ირჩევს ერს და არა ცალკეულ ადამიანს. ეს რუსეთსა და საბერძნეთშიც არის გავრცელებული. ეს ბევრს აკმაყოფილებს და ფსიქოლოგიურ კომფორტს აძლევს, იმიტომ რომ უხსნის თავისუფლებას.

ხაზი მინდა გავუსვა იმას, რომ შემოვიდა “მამაო”, როგორც არსებითი სახელი, თუმცა ეს წოდებითი ბრუნვაა. ამან ჩაანაცვლა მოძღვარი, მღვდელმსახური, ისევე როგორც ქალი - მანდილოსანმა, თითქოს ქალი სალანძღავი სიტყვა იყოს. ერთი სიტყვით, მღვდელი გადაიქცა აბსოლუტურ ავტორიტეტად, ძალიან კარგად ჩაანაცვლა კომუნისტური პარტია, ისევე როგორც მან თავის დროზე ჩაანაცვლა მართლმადიდებელი ეკლესია. დააკვირდით, რომ გარდატეხის ეპოქები ხდება მაშინ, როდესაც მნიშვნელოვან იდეოლოგიურ ინსტიტუტებს, როგორც იყო მართლმადიდებელი ეკლესია რუსეთის იმპერიაში, გამოეცალა სახალხო კრედიტი, ის ჩაანაცვლა ინტელიგენციამ და რევოლუციონერობამ. შემდეგ, როდესაც გვიან საბჭოთა კავშირში კომუნისტური ღირებულებების რწმენა სრულიად დაიმსხვრა, როგორც ალტერნატივა, ისე ამოტივტივდა დევნილი ეკლესია, რომლის მოთხოვნა მაინცდამაინც არც ყოფილა. საბჭოთა დროს ძალიან დიდხანს მიცხოვრია და ვიცი მხოლოდ ორი ადამიანი, ვინც ეკლესიის დანახვაზე პირჯვარს იწერდა. ერთი იყო ცხოვრებული მსახიობი გურამ საღარაძე და მეორე, მისი მძღოლი.

ჩემი აზრით, ის, რაც 17 მაისს მოხდა, მოსალოდნელი იყო. თავმომწონეობად არ ჩამომართვათ, მაგრამ სამი წლით ადრე გამოვაქვეყნე სტატია, რომელსაც ერქვა “ლეპტოპი და ჯვარი”, როგორც სიმბოლო იმ ორი ტენდენციისა, რომელიც საქართველოში არსებობს. ერთი პროდასავლური და მეორე, დავარქვათ - ტრადიციული. რომელთა შორის ღირებულებები იმდენად შეუთავსებელია, რომ კონფლიქტი სრულიად გარდაუვალი იყო. ვიტყვოდი, რომ ლგბტ თემი მხოლოდ კარგი საბაზი იყო, ჰომოფობია საქართველოში ტრადიციულად მაღალია. ეს შეიძლებოდა ყოფილიყო აბორტები, “ჰარი პოტერი”, მაგრამ მოხდა ის, რაც მოხდა. ხოლო

მესიჯი შეიძლება გავიგოთ ასე - გავაკეთებთ იმას, რაც გვინდა, საამისო ძალა გვაქვს და ვერაფერსაც ვერ გვიზამთ. მერე მართალია უკან დაიხიეს, რაც კარგი ნიშანია, იმიტომ რომ ზოგადად მართლმადიდებელ ეკლესიას, ბიზანტიური იქნება, რუსული, ქართული თუ ა.შ., ახასიათებს საერო ხელისუფლებისადმი პიეტეტი, ლოიალობა. გავიხსენოთ ბიზანტია, პეტრე პირველი, დავით აღმაშენებელი და ა.შ.

რაც უნდა გავაკეთოთ, ეს არის ეკლესიის დექარიზმატიზაცია. მოვიყვან ციტატას ილფის და პეტროვის რომანიდან. გახსოვთ ერთ-ერთი პერსონაჟი, პანიკოვსკი, რომელსაც ემინოდა მღვდლების, იმიტომ რომ მათ ბევრ ჯადოსნურ თვისებას მიაწერდა. კათოლიკურ და მართლმადიდებლურ ეკლესიაში “მადლის” ცნება სწორედ რომ ჯადოა ფაქტობრივად. რაც უფრო დიდ სანთელს დაანთებ, რაც უფრო დიდ და ბევრ ხატს დაიკიდებ, ეს ნიშნავს, რომ უკეთესი ქრისტიანი ხარ და მეტი მადლი მოგეზღვება ზემოდან. უკაცრავად, თუ ვინმეს ასე ჰგონია, მაგრამ მე ასე არ მგონია. მანქანების კურთხევა კი კერპთაყვანისმცემლობის ელემენტებს შეიცავს. ამიტომ ჩემი აზრით, ძირითადად ეს უნდა იყოს არასამთავრობო სექტორის ფუნქცია, ვნახოთ, თუ შეძლებს. დექარიზმატიზაცია რას ნიშნავს საზოგადოებისთვის იმის ჩვენებას, რომ ეკლესია არის ადამიანური და არა ღვთიური ორგანიზაცია, იმას, რომ იქ მსახურობენ ადამიანები, რომლებიც სხვა ადამიანებზე ცდებიან, ზოგი ბოროტია, ზოგი - კეთილი, ზოგი - ჭკვიანი და ზოგიც - შტერი. როგორ შეიძლება ეს მოხდეს, არ ვიცი. მთავრობა რას აპირებს ამ მიმართულებით, ამას დათო გვეტყვის. მე მგონია, რომ ჩვენი ძირითადი იარაღი უნდა იყოს იუმორი - კარიკატურა, პლაკატი, ანეკდოტი. ეკლესია, როგორც ნებისმიერი ავტორიტარული ორგანიზაცია, იუმორთან ვერ არის კარგად. რუსეთის ეკლესიაშიც იმპერიის კრიზისს დაემთხვა უამრავი ანეკდოტი და იუმორისტული მოთხრობა მღვდლების და რელიგიის შესახებ.

მინდა მოვიყვანო ერთ-ერთი პირველი სოციოლოგიური გამოკვლევა, რომელიც მე-19 საუკუნის შუა ხანებში ჩაატარა ფრენსის გალტონმა. სხვათა შორის ეს იყო ჩარლზ დარვინის ბიძაშვილი. მან ემპირიულად შეისწავლა, მოქმედებს თუ არა ლოცვა სიცოცხლის ხანგრძლივობაზე. ინგლისში სამუშაო დღეს ყველა სახელმწიფო დაწესებულება მეფის ლოცვით იწყებდა. მეფე იყო ადამიანი, რომლისთვისაც ყველაზე მეტი ადამიანი ლოცულობდა. შეადარა ინგლისის მეფეების საშუალო სიცოცხლის ხანგრძლივობა ზოგად ეროვნულს და აღმოჩნდა, რომ არაფერი მსგავსი. თანამედროვე მეთოდოლოგიით ამას შეიძლება კაცი შეეწინააღმდეგოს კიდევ, მაგრამ მეთოდი თავისთავად არის სწორედ დექარიზმატიული, რომელიც გაჩვენებს, რომ ის, რასაც ამბობ, არ ასრულებს იმას, რისკენაც არის მიმართული. ეს პირველ რიგში მიმართული უნდა იყოს ახალგაზრდობისკენ. თბილისში კიდევ არა უშავს, მაგრამ რაიონებში შეიძლება ითქვას, რომ ადგილობრივი მოძღვარი მეფეა. შეიძლება კითხონ, ყური გაიხვრიტონ თუ არა საყურისთვის. ჩემმა სტუდენტმა, რომელიც პრეზენტაციას აკეთებდა, გამახარა, ცნობილ სურათს, სადაც ტაბურეტია გამოსახული, გაუკეთა ფანჯარა კომპიუტერული თამაშიდან. ძალიან გონებამახვილური კოლაჟი იყო. მე მგონია, რომ ეს მეთოდი იმუშავებს. როგორ არ ვიცი, ეს კონკრეტული ჯგუფების საფიქრალია, მაგრამ თუ ჩემი დახმარება დაგჭირდათ, დიდი სიამოვნებით.

თამარ გურჩიანი - საკითხზე, რომელიც თქვენ დასვით არასამთავრობო სექტორის როლთან დაკავშირებით, მეც მინდოდა მეკითხა. ბევრი არასამთავრობო ორგანიზაცია აკვირდებოდა 17 მაისის მოვლენებს, როგორც ნეიტრალური დამკვირვებელი. მიუხედავად იმისა, რომ მათ მიერ გაწეული სამუშაო ბრწყინვალე იყო, ანგარიშიც დაიწერა, სადაც

ობიექტურად იყო შეფასებული ეს მოვლენები, გამიჩნდა კითხვა, რატომ არის არასამთავრობო სექტორი ნეიტრალური დამკვირვებელი, ადამიანის უფლებების დაცვაზე ორიენტირებული ორგანიზაცია რატომ არ უჭერს პირდაპირ მხარს საქართველოს ჰომოსექსუალი მოქალაქეების უფლებების დაცვას. რით ეს არის განპირობებული? იმიტომ რომ რუსეთში ჰომოსექსუალობის პროპაგანდის აკრძალვას შემდეგ ლოგიკურად მოჰყვა უცხოელი აგენტების აკრძალვის შესახებ კანონი. თუკი საერთაშორისო დაფინანსება, რომელიც ქართული ენჯეო-სექტორის დაფინანსების 95%-ს წარმოადგენს, შეწყდება საქართველოში ასეთი საკანონმდებლო ჩარევებით, და ანტიდასავლური მოწოდებებით ქადაგებებზე, ამის თეორიული შესაძლებლობა არსებობს და მაშინ არასამთავრობო სექტორი რატომ არ არის უფრო ფრთხილად? თუკი ასეთი საკანონმდებლო აქტების ინიცირება მოხდა, ისევ იმ საერთაშორისო ორგანიზაციების იმედი გვექნება, რომელთა დისკრედიტაციასაც ცდილობენ როგორც ამბიონზე, ისე ქუჩაში თუ პარლამენტში? როდის დაუკავშირდება ბოლოს და ბოლოს არასამთავრობო სექტორი ხალხს, ადამიანებს, რომლებიც დადიან ტაძარში?

ეს იქნება ზოგადი კითხვა, რომელზეც შესაძლოა ნესტანმაც ისაუბროს, რადგან ყველა მედიასაშუალებების სახელით ის ვერ ისაუბრებს. ჩვენ ვნახეთ, როგორ შუქდებოდა ეს მოვლენები, როგორ გადასცემდა “რუსთავი2” პირდაპირ ეთერში, თუ სად ხდებოდა ამ ხალხის მსხვერპლთა ევაკუაცია, ვნახეთ, როგორ სადებოდა 24 მაისის დემონსტრაცია სექსუალური უმცირესობების აქციად. მე ვმონაწილეობდი გადაცემაში, სადაც ძალიან პატივცემულმა ადამიანმა გამოიყენა არანორმატიული ლექსიკა ჰომოსექსუალთა აღსაწერად. სიძულვილის ენა ყველგან არის მოდებული. ალბათ ძალიან უნდა დავინდოთ ნესტანი, რომ არ დავუსვავთ კითხვა, რა ეშველება ქართულ მედიას.

ძალიან შემაშფოთა ბოლოდროინდელმა ტენდენციებმა, როგორ აკეთებს მედია კონსტიტუციის დელეგიტიმაციას. მაგალითად, როდესაც მოჰყავს ე.წ. პოლიტიკოსები პირდაპირ ეთერში. სწორედ მედია უწოდებს უფლებადამცველს იმ ადამიანს, რომელსაც შეუძლია ადამიანი გაანადგუროს. მედია არქმევს სახელებს ყველაფერს - ადამიანებს, მოვლენებს. ყველა შეფასებას მოჰყვება კითხვა, ხომ არ შეეცვალოთ კონსტიტუცია? ის კი არ იცის მედიამ, რომ კონსტიტუციის ცვლილება თანამედროვე ეპოქაში მხოლოდ საკონსტიტუციო უმრავლესობის ყოლას არ ნიშნავს პარლამენტში. ეს მთელი სახელმწიფოებრიობის ამოყირავებას ნიშნავს, იმდენად დაკავშირებულია უკვე ყველაფერი ერთმანეთთან. საქართველოს მოქალაქეები სარგებლობენ უნივერსალური ადამიანის უფლებებით, რაც იმას ნიშნავს, რომ რაც არ უნდა შეეცვალოს ეროვნულმა ხელისუფლებამ, ჩვენ მაინც ადამიანები ვიქნებით და ჩვენი ღირსების პატივისცემის ვალდებულება მაინც ექნება მას თუნდაც საერთაშორისო ნორმების თანახმად, ანუ ვერსად გავიქცევით.

რეალურად, მართლა შეგვიძლია თუ არა მოვთხოვთ მედიას სეკულარიზმის პატივისცემა? მედია გადასცემს პირდაპირ ეთერში პოლიტიკოსებს, რომლებიც ლოცულობენ და სანთლებს ანთებენ. მედია აკეთებს ამ ყველაფერს, მაგრამ ვისი პასუხისმგებლობაა. რა რესურსი გვაქვს იმისათვის, რომ დავიცვათ ეთიკური სტანდარტები? ვესაუბრე ხალხს, მაგალითად ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიაში მითხრეს, რომ ისინი ძალიან ცდილობდნენ, მაგრამ პროფესიონალიზმმა მაინც ვერ გაქაჩა. რამდენად მართალია ეს ნესტან?

ნესტან ცეცხლაძე - ჩემი გამოსვლა არ იქნება მოხსენება, იმიტომ რომ კითხვა უფრო მეტი მაქვს ჩემს პროფესიასთან დაკავშირებითაც, ვიდრე პასუხები. ვეცდები ეს კითხვები დავსვა და

ერთად მოვიფიქროთ, როგორ ვუპასუხოთ მათ. გადაცემებში უფლებადამცველების მონაწილეობასთან დაკავშირებით კითხვის ზუსტი ადრესატი ალბათ არ ვარ, მაგრამ ჩემი პირადი მოსაზრებაა, რომ ეს ადამიანები უნდა გვეხილა იქ. შესაძლოა ჩემი პირადი მოსაზრება აისახა კიდევ ჩვენს სარედაქციო საქმიანობაში. 17 მაისს დილითვე გამოვაქვეყნეთ სტატია. დაუკავშირდით რამდენიმე არასამთავრობო ორგანიზაციას, რომლებიც თავს უფლებადამცველებს უწოდებენ. ვცდილობდით დაკავშირებას ომბუდსმენტთანაც, იმიტომ რომ მართლა საინტერესო იყო. ეს იყო დღე, როცა წესით ყველა უფლებადამცველი უნდა გამოსულიყო. პატარა სტატია გამოვაქვეყნეთ ამ თემაზე. დავსვით კითხვა, მივიდოდნენ თუ არა აქციაზე მოქმედი და ყოფილი ომბუდსმენები. ჩემთვის სასიამოვნო იყო, რომ ომბუდსმენი იქ ვიხილეთ.

მე ვერ ვისაუბრებ სხვა დანარჩენ მედიაზე, იმიტომ რომ ჯერ ერთი “ნეტგაზეთის” თანამშრომლების პრინციპია, არასოდეს ვსაუბრობთ ჩვენს კოლეგებზე საჯარო სივრცეში, რასაც არ უნდა ვფიქრობდეთ. ამასთან, მე მგონი უფრო საინტერესოც არის, ჩვენც, “ნეტგაზეთი”, რა გამოწვევების და პრობლემების წინაშე დაგვაყენა 17 მაისის პრობლემებმა. რა შეცდომები დავუშვიტე ან პასუხისმგებლობას როგორ ვიღებთ საკუთარ თავზე. რამდენიმე მაგალითს მოვიყვან. ეს არის მაგალითები, რომლებზეც ვმსჯელობდით. აქ იმყოფება ირაკლი აბსანძე, რომელიც არის ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიის საბჭოს წევრი. ორშაბათს ამ საკითხთან დაკავშირებით ჟურნალისტურ ქარტიაში ვმსჯელობდით იმაზე, თუ როგორ უნდა მოექცეს ჟურნალისტი ისეთ განცხადებას, როგორც გააკეთა 16 მაისს საქართველოს პატრიარქმა. მან განაცხადა, რომ ჰომოსექსუალობა არის ავადმყოფობა. თავდაპირველად ეს “ნეტგაზეთმაც” დისკრიმინაციულად გააშუქა, იმიტომ რომ გამოვაქვეყნეთ მხოლოდ განცხადება განმარტების გარეშე. შემდგომ “ნეტგაზეთის” ყოფილმა ჟურნალისტმა, თუთა ჩხეიძემ “ფეისბუქზე” ძალიან ოპერატიულად, სულ რამდენიმე წუთში გამოხატა აღმფოთება, რომ არც ერთმა მედია საშუალებამ არ მიაწერა, მაგალითად მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის დამოკიდებულება ამ საკითხის მიმართ. ეს იყო სრულიად სამართლიანი შენიშვნა და ვეცადეთ მყისიერად გამოგვესწორებინა, ის კი არა, ცალკე მასალადაც გამოგვექვეყნებინა. შესაძლოა ეს პროფესიული ნიუანსების საკითხია, ძალიან ბევრი ისეთი ინფორმაციის გამოქვეყნება გვიხდებოდა ბოლო დღეებში, განსაკუთრებით მაშინ, როცა კონტრაქციები იგეგმებოდა. რედაქციაში ძალიან ბევრს ვფიქრობდით. ბოლოს აღმოვაჩინეთ, რომ ძალიან ბევრი სიძულვილის შემცველი ინფორმაცია გავავრცელებთ.

რაც შეეხება მეორე დღეს, 17 მაისს, არ გვექონია იმის შესაძლებლობა, რომ საპარლამენტო უმრავლესობის ლიდერისთვის იმავე დღეს დაგვესვა კითხვები, როცა ჯერ კიდევ არ იყო პროცესი დასრულებული და ადამიანების სიცოცხლე საფრთხეში იყო. პარლამენტიდან უმრავლესობის ლიდერმა გააკეთა ჰომოფობიური განცხადებები, მათ შორის მოწოდებასავით იყო ლგბტ თემის და მათი მხარდამჭერების მიმართ, რომ დამსხდარიყვნენ სახლში და გარეთ არ გამოსულიყვნენ. იმ წუთას ბევრი დრო არც გვექონია იმაზე საფიქრალად, გამოგვექვეყნებინა თუ არა მისი განცხადება. გადავწყვიტეთ, რომ უნდა გამოქვეყნებინა, მაგრამ რა ფორმით. ეს წუთებში უნდა გადაგვეწყვიტა. ჯერ ერთი სათაურშივე გავიტანეთ შეფასება, რომ ეს იყო უმრავლესობის ლიდერის ჰომოფობიური განცხადება და გავუკეთეთ მინაწერი, რომ ამას მხოლოდ იმიტომ ვაქვეყნებდით, რომ ეს იყო უმრავლესობის ლიდერი და მისი განცხადებების მიმართ საჯარო და ლეგიტიმური ინტერესი არსებობდა. ამით ჩვენ გავემიჯნეთ ამ ჰომოფობიურ განცხადებას, თან ბოდიშიც მოვიხადეთ მისი ტირაჟირებისთვის. მაგრამ პასუხი

იმაზე, როგორ უნდა გააკეთოს ეს მედიამ, არ არის ცალსახა. ყოველ ჯერზე, როცა მოახდენს ჰომოფობიური განცხადებების ტირაჟირებას, უნდა გაემიჯნოს თუ არა, უნდა განმარტოს თუ არა, რომ ეს არის ჰომოფობიური განცხადება, უნდა დავწეროთ თუ არა, რომ მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციამ ამა და ამ წელს ამოიღო ეს დაავადებათა ნუსხიდან, და რომ საქართველოს კონსტიტუცია თანაბრად იცავს ყველას უფლებას.

სიძულვილის გაღვივება ფოტოების მეშვეობითაც ხდება. ვფიქრობდით, გამოგვექვეყნებინა თუ არა აქციიდან მოსული ფოტოები, სადაც იყო სიძულვილის შემცველი ტრანსპარანტები. გამოუქვეყნებლობით ხომ არ ვქმალავთ სიმართლეს, და გამოქვეყნებით,.. ეს არის მუდმივი დილემა. ერთ-ერთი პასუხი კითხვაზე, რა ეშველება მედიას, ჩემი აზრით არის მუდმივი ფიქრი მეთოდების დახვეწაზე, თუ როგორ არ უნდა შევუწყოთ ხელი სიძულვილის გავრცელებას და წახალისებას. გამოსავალი ამ პრობლემიდან ჩემი აზრით არის პროფესიული მედია. როდესაც დავფიქრდი, როგორია სეკულარული მედია, ვიფიქრე, რომ პასუხი ამაზე ძალიან მარტივია, იმიტომ რომ ეს არ ნიშნავს განსაკუთრებული წესების დაწესებას ჟურნალისტებისთვის. სეკულარული მედია არის კარგი მედია. კარგი მედია კი არის ის, რომელიც იცავს პროფესიულ სტანდარტებს.

რა მექანიზმები აქვს საზოგადოებას ჩვენი გაკონტროლებისთვის, როგორ არ გავავრცელოთ პატრიარქის განცხადება უაპელაციოდ. მედია ეკლესიისგანაც ისევე დამოუკიდებელი უნდა იყოს, როგორც სახელმწიფოსგან. ეს მგონი ძალიან მარტივია. სარედაქციო დამოუკიდებლობა კი ნიშნავს დამოუკიდებლობას არა მარტო ხელისუფლებისგან, ამ ეკლესიისგან, დიდი ინსტიტუტებისგან, არამედ უმეტეს შემთხვევაში საკუთარი აზრებისა და რწმენისგანაც. თუმცა ეს მაინც დილემაა. 17 მაისის მერე სულ მიტრიალებს კითხვა, შეიძლება თუ არა, კარგი ჟურნალისტი გახდეს მორწმუნე ადამიანი. ალბათ უფრო კი, მაგრამ ცალსახა პასუხი ამაზე მაინც არა მაქვს. როცა ადამიანი ეჭვქვეშ არ აყენებს იმას, რომ ID ბარათები არის სატანური, როცა ადამიანი ასე უყურებს ფაქტებს, შესაძლოა თუ არა? მრევლი - ეს არის ყველაზე ზუსტი ტერმინი, იმიტომ რომ ის, რომ ჟურნალისტების რაღაც ნაწილი არის მრევლი, კარგად აისახება.. თუ სამიეზო სისტემაში ავკრეფთ სიტყვებს “პატრიარქმა ბრძანა”, სხვადასხვა მედია საშუალების უამრავ ინფორმაციას ნახავთ. ხშირად ეს ლექსიკის დონეზეც ჩანს.

ერთადერთი გამოსავალი არის პროფესიული სტანდარტები და თვითრეგულაცია. ამიტომაც მგონია, რომ ამ მექანიზმების კარგად ამუშავება ერთადერთი სწორი გზა და იმის გარანტიც, რომ მედიამ სიძულვილი არ გავრცელოს. ძალიან ბევრი ადამიანია ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიის ხელმძღვრე, რომლის ერთ-ერთი პუნქტი, ქარტიის მე-7 პრინციპი არის ასეთი - “ჟურნალისტს უნდა ესმოდეს, მედიის მიერ დისკრიმინაციის წახალისების საფრთხე. ამიტომ ყველაფერი უნდა იღონოს ნებისმიერი პირის დისკრიმინაციის თავიდან ასაცილებლად რასის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებების, ეროვნული ან სოციალური წარმომობის საფუძველზე ან რაიმე სხვა ნიშნით”. ეს იმას ნიშნავს, რომ თუკი დავარღვევთ ამ პუნქტს, ყველა მოქალაქეს შეუძლია შეიტანოს საჩივარი ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიაში და ეს ინსტიტუტი იმსჯელებს. მერწმუნეთ, არც ერთი მისი ხელმძღვრისთვის არ არის სულერთი, რას დაადგენს ქარტიის საბჭო.

ძალიან კარგი ქცევის კოდექსი აქვს საზოგადოებრივ მაუწყებელს, რომელიც ტერმინოლოგიურ დონეზეც კი განსაზღვრავს, რა ლექსიკა უნდა გამოიყენოს და რა არ გამოიყენოს ჟურნალისტმა თავის ნამუშევრებში. ასევე არსებობს მაუწყებელთა ქცევის კოდექსი, რომელიც ნებისმიერ მაუწყებელს შეგვიძლია მივუსადაგოთ ნაციონალურ დონეზე. უბრალოდ

აქ პრობლემაა მისი ამოქმედება. სამწუხაროდ არც სამოქალაქო სექტორია აქტიური. თუკი შეტანილი საჩივრების სტატისტიკას ვნახავთ, ის ძალიან დაბალია. ეს მექანიზმები არ არის ეფექტური, თუმცა არსებობს და მათი გამოყენება სასურველი იქნებოდა.

თამარ გურჩიანი - ახლა ყველა ის საჭირობო კითხვა, ყველა პრობლემა, რაც დაისვა, უნდა დავუსვათ ბატონ დავითს. მე ორი კითხვა მექნებოდა თქვენთან. მართლა იკავებს თუ არა ეკლესია საჯარო სივრცეს და ხომ არ არის ეს მცოცავი ოკუპაცია, როგორც უყვართ ხოლმე ჩვენში თქმა, რამდენად ებატონება არა ინდივიდუალურ სულებს, არამედ სახელმწიფოს. ინდივიდუალურ სულებს დაებატონოს, ეს მისი ფუნქციაა.

მეორე კითხვა - ვინაიდან თქვენ განათლების და მეცნიერების მინისტრის მოადგილე ბრძანდებით, გკითხავთ, რას აკეთებთ იმისათვის, რომ სამოქალაქო განათლება გაძლიერდეს? ბევრი ამბობს, რომ განათლებას ერთადერთი გამოსავალი. თუმცა ვიცით, რომ ეს არის გრძელვადიანი გამოსავალი. თუ გიფიქრიათ მოკლევადიანი გამოსავლის ძებნაზე, იმიტომ რომ თუ ახლა მივეცით ეკლესიას საჯარო სივრცის ოკუპაციის უფლება, საჯარო სკოლებში ისევ აღდგება საღვთო სჯულის სწავლება და ისევ იქნება იმის თეორიული შესაძლებლობა, რომ ბავშვების ინდოქტრინაცია მოხდეს, ამ შემთხვევაში ყველაფერი ის, რაზეც აქ ვისაუბრეთ, აზრს დაკარგავს.

დავით ზურაბიშვილი - ამ კითხვებზე პასუხსაც მოგახსენებთ, მაგრამ მანამდე მინდა წინა გამომსვლელებს გამოვხმაურო. ქალბატონმა ლინამ ახალგაზრდობისთვის ჩვეული რადიკალიზმით დასვა საკითხები, რაც თავისთავად კარგია და ბუნებრივია, უბრალოდ ერთი რამ მინდა ვთქვა. ლგბტ თემზე საუბრისას ხშირად გვესმის ხოლმე, იყვნენ, არაფერს ვერჩი, ოღონდ იყვნენ თავისთვის. ეს “თავისთვის ყოფნა” რას ნიშნავს, გაუგებარია. მომეჩვენა, რომ დაახლოებით ასე რადიკალურად იყო დასმული საკითხი ეკლესიის მიმართაც, რომ იყოს თავისთვის. აბორტის წინააღმდეგ მსოფლიოში არსებული ყველა ეკლესია გამოდის. ყველა აყენებს საკითხს, რომ აბორტი იყოს აკრძალული და სწორედ კანონმდებლობის დონეზე ითხოვს ამას. ამას აკეთებს კათოლიკური ეკლესიაც, პროტესტანტულიც, მართლმადიდებლურიც, მათ შორის ძალიან ლიბერალური მართლმადიდებლური ეკლესიებიც. აბორტის მომხრე ეკლესია მსოფლიოში არ არის. ეს ძალიან ბუნებრივია და ამას ნუ დავუკავშირებთ ექსტრემისტულ ტენდენციებს. ეს რომ იყოს პრობლემა, არა გვიშავდა რა.

იგივეა საკანონმდებლო ინიციატივასთან დაკავშირებითაც. როდესაც ეკლესიის სახელმწიფოსგან გამიჯვნაზე ვლაპარაკობთ, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ის გამიჯნული იქნება საზოგადოებისგან და საზოგადოებრივი ცხოვრებისგან. ის მონაწილეა და ყველა ქვეყანაში ასეა. საღვთო სჯული ახსენეთ და ერთ, ერთი შეხედვით უცნაურ ფაქტს მოვიყვან. მაგალითად ესპანეთში, სადაც ჰომოსექსუალების ქორწინება დააკანონეს, მაინდამაინც დიდი პროტესტი ამას არ მოჰყოლია. კი, ეკლესიამ გამოხატა თავისი უარყოფითი დამოკიდებულება, მაგრამ მაინც მარტივად ჩაიარა ამ ამბავმა. როგორც კი სასკოლო პროგრამიდან საღვთო სჯულის ამოღების საკითხი დადგა, მოეწყო დაახლოებით ისეთი დემონსტრაციები, როგორც ახლა პარიზში გაიმართა. ძალიან ბევრი ხალხი გამოვიდა და სწორედ კათოლიკური ეკლესია იყო ერთ-ერთი მოთავე. იმდენად დიდი ამბავი ატყდა, რომ ხელისუფლებას უკანდახევაც კი მოუწია. ასე რომ ეს მთელ მსოფლიოში ხდება. ძალიან ხშირად მონაწილეობენ რელიგიური თემები. სახელმწიფოსგან, სახელმწიფოს ფუნქციებისგან გამიჯვნა, თუნდაც 17 მაისი რომ ავიღოთ,

მთავარი მომენტი რა იყო? კი, იყო სიძულვილის ენა, რომელიც ეკლესიის მსახურებისგან და სამღვდელობისგან მოდიოდა, თუ რა ლექსიკით და როგორ ლაპარაკობდნენ, ეს ცალკე პრობლემაა, მაგრამ ჩემი აზრით პატრიარქის გამოსვლაშიც მთავარი ის იყო, რომ სახელმწიფოს უსაზღვრავენ, მიტინგი ჩატარდეს თუ არა, რაც ნამდვილად არ არის ეკლესიის საქმე. როგორი პატივისცემაც არ უნდა მქონდეს კონკრეტული მოძღვრის თუ პატრიარქის მიმართ, მიტინგი სად და როგორ ჩატარდება, ამას კანონი და კონსტიტუცია განსაზღვრავს. ვინ ატარებს და თავისთვის იყვინ თუ გარეთ გამოვიდნენ, ეს არ გეკითხება. სახელმწიფოებრივად ასე დგას საკითხი. რადგან კონსტიტუციურად ამ ხალხს ჰქონდა მიტინგის ჩატარების და თავისი დამოკიდებულების გამოხატვის უფლება, არავის ჰქონდა უფლება, ხელი შეეშალა ამისთვის და სახელმწიფოს ვალდებულება იყო მათი დაცვა. საკითხი ასე იდგა. და იმის თქმა, რომ მოდი ნუ ჩატარებ, თორემ ვიღაცები გაბრაზდებიან, ეს არის სწორედ ჩარევა სახელმწიფოს საქმეებში. აქ ზღვარის გავლებაა საჭირო, სად ერევა სახელმწიფოს საქმეებში და სად ხდება აზრის გამოხატვა, როდესაც რაღაცას შეიძლება დავეთანხმოთ ან არ დავეთანხმოთ.

საუბარი იყო კანონზე, რომელიც იქნა მიღებული უმაღლეს სასწავლებელთან, სასულიერო სასწავლებელთან დაკავშირებით. ნამდვილად არ არის ასე, რომ საპატრიარქოს და პატრიარქს შეუძლიათ დააფუძნონ უმაღლესი სასწავლებელი. ეს ერთჯერადი აქტი იყო და იმას ეხებოდა, რომ აქამდე ეს სასულიერო სასწავლებელი და სასულიერო სემინარია გასული იყო საკანონმდებლო სივრცის გარეთ. საკანონმდებლო რეგულირება მათ არ ეხებოდა. სახელმწიფო ერთი მხრივ არ ცნობდა მათ დიპლომს, მეორე მხრივ, ხალხი ამთავრებდა ამ სასწავლებლებს და იწყებდა ღვთისმსახურებას. ადრე მღვდელი რომ გამხდარიყავი, უმაღლესი უნდა გქონოდა დამთავრებული. ახლა ეს მოთხოვნა აღარ არის. მე რომ მკითხოთ, ის ჯობდა, იმიტომ რომ გარანტია, მართალია, არაფრის არის, მაგრამ ორი წიგნი მაინც ჰქონდათ წაკითხული. ზოგიერთ მღვდელს უმაღლესი არა აქვს დამთავრებული და როცა ლაპარაკობენ, ისეთ შეცდომებს უშვებენ, ძალიან რთულია მათთან პოლემიკა. არიან განათლებული ადამიანებიც, მაგრამ ის, რომ სასულიერო განათლება გასული იყოს სახელმწიფო რეგულირების სფეროდან, გნებავთ ხარისხის კონტროლიდან, არა მგონია კარგი იყოს. აქამდე რატომ არ იყო ეს, წინა ხელისუფლებები რას აკეთებდნენ ამ თვალსაზრისით, ამაზე ვერაფერს გეტყვით. შეიძლება იდეალური არ არის, რაც ახლა მოხდა, მაგრამ თავიდან საპატრიარქო სხვა რამეს ითხოვდა. ბევრი რამ არ მივიღეთ, საბოლოოდ სერიოზული მუშაობის შედეგად მოხერხდა ის, რომ ერთჯერადად, უკვე არსებული სასულიერო სასწავლებლის კურსდამთავრებულების დიპლომები უთანაბრდება ბაკალავრის ხარისხს. კომისიაც შეიქმნა, მე გახლავართ ამ კომისიის თავმჯდომარე, და ამ კომისიამ უნდა განიხილოს კონკრეტული საქმეები. ასე რომ საქმე არ დგას იმგვარად, რომ პრივილეგირებულ მდგომარეობაში ჩადგნენ. შემდგომში ისეთსავე რეჟიმში იქნებიან, როგორც სხვა სასწავლებლები. ერთადერთი, რასაც საპატრიარქო ითხოვდა, პრობლემები იყო საატესტაციო საბჭოს განსაზღვრასთან დაკავშირებით. ეს შეიძლება არ არის იდეალური კანონი და კიდევ მოითხოვდეს შესწორებებს, მაგრამ იმას არ ნიშნავს, რომ ეკლესია და საპატრიარქო შეიჭრა საერო სფეროში. უფრო პირიქით არის, ჩვენ შემოვიყვანეთ საკანონმდებლო სივრცეში სრულადად უკონტროლო სფერო. მე თუ მკითხავთ უფრო მეტი კონტროლი უნდა იყოს. ზოგიერთი საგანი, მაგალითად მართლმადიდებლური ფსიქოლოგია, ამოვადებინეთ. ეს რას ნიშნავს, კაცმა არ იცის. თუმცა ფსიქოლოგია დარჩა. ბევრი უცნაური საგანი იყო.

პირველ რიგში უნდა ითქვას, რა პრობლემის წინაშე ვდგავართ. რამდენად ვდგავართ თეოკრატიის და საეკლესიო წრეების მხრიდან სახელმწიფოს ფუნქციებში სერიოზული ჩარევის საფრთხის წინაშე. ვიდრე ამ კითხვას ვუპასუხებდეთ ალბათ უნდა ვთქვათ, რომ არ არის სადავო, რომ ეკლესიას აქვს ძალიან დიდი ავტორიტეტი. მისი რეიტინგი ყველა გამოკითხვით ლამის ასტრალეზშია გასული. 80 და 90% მთლად ბუნებრივი პროცენტები არ არის. არა მგონია 90% რეალურად მორწმუნე იყოს საქართველოში. როგორც კი ვაზუსტებთ და ვსვამთ კითხვას, რა სიხშირით დადიან ეკლესიაში, 20%-მდეც კი არ არის, ვინც ამბობს, რომ კვირაში ერთხელ დადის. მრევლი დაახლოებით 15%-ია. უმეტესობისთვის ეს სხვა რამეა. ამ თემაზე ბევრი მაქვს ნაწერიც და ნალაპარაკევიც, ბატონი გაგა დამეთანხმება, ჩვენი ახალგაზრდობის დროს ეს ასე არ იყო. 90-იან წლებში მოხდა. მანამდე ცალკე მართლადიდებლობა, სიტყვა არც გამეგო. იყო ქრისტიანობა ან მართლმადიდებელი ქრისტიანი, ვეჭვობ, რომ თუნდა მე-19 საუკუნის ქართულ კლასიკაში ეს სიტყვა ცალკე აღებული, შეგვხვდეს. თუ ეს სიტყვა იხმარებოდა, ძირითადად სომხურ გრიგორიანულ ეკლესიასთან მიმართებით.

მართლმადიდებლობა ქართული იდენტობის ერთ-ერთი განმსაზღვრელი გახდა, ლამის ქართველობის ატრიბუტად იქცა. ქართველი, მაშასადამე მართლმადიდებელი - ადრე ეს მომენტი არ ყოფილა. საბჭოთა პერიოდში ქართველობის განსაზღვრელი უფრო ეთნიკური სიწმინდე იყო. უფრო დიდი იყო ინტერესი, გვარი ხომ არ ჰქონდათ გადაკეთებული. სერიოზული კითხვები ისმებოდა ამის თაობაზე და ამან შვა ძალიან სერიოზული პრობლემები 90-იანი წლების დასაწყისში, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ოსებთან და აფხაზებთან ურთიერთობაში. შემდგომ ამან განიცადა დისკრედიტაცია. ყოველ შემთხვევაში იმ ჯგუფებში, რომლებიც გადაწყვეტილებებს ღებულობდნენ. ეთნოცენტრული ნაციონალიზმი დღეს, როგორ გითხრათ, არ არის კარგი ტონი. ელიტური ჯგუფი ასეთ დამოკიდებულებას, ადამიანის წარმომავლობაზე მითითებებს არ მოგიწონებს. მაგრამ ეს მომენტი რაღაცნაირად ჩაანაცვლა რელიგიურმა. თუნდაც 17 მაისის რიტორიკას რომ დავაკვირდეთ, სულ იყო ასეთი რაღაც - ქართველები, ქართველები! წაეთრენ ეს ჰომოსექსუალები ამერიკაში! რატომ? ასეთი დამოკიდებულებაა. ეს რთული გადასალახია და არ მიუთითებს იმაზე, რომ ეს პრობლემა ადვილად გადაილახება. პრობლემა კიდევ უფრო რთულდება. რელიგიურობა და ეკლესია ჩვენთან ქართველობასთან არის შერწყმული, ნაციონალური იდენტობის ატრიბუტად არის ქცეული. ეს წმინდად ინტელექტუალურად დასაძლევია ამოცანაა. ქართულმა საზოგადოებამ სხვაგვარად უნდა მოახერხოს ნაციონალური იდენტობის ჩამოყალიბება. თუნდაც აჭარელი მუსლიმი რატომ არ არის ქართველი? ამას რომ ეკითხები, ვერ გაპასუხობენ. გულის სიღრმეში არ მოსწონთ. მეოცე საუკუნეში რელიგიურობის მომენტი არ ყოფილა ნაციონალიზმის განმსაზღვრელი და ახლა ეს არის მნიშვნელოვანი, რომ გაიმიჯნოს. მით უმეტეს, ქრისტიანობა და მართლმადიდებლური ქრისტიანობაც არ არის ნაციონალისტური რელიგია, ერთ ეთნიკურ ჯგუფს არ ეხება. საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი არის აქ მცხოვრები მართლმადიდებლების პატრიარქი, აქ მცხოვრების, და არა მარტო ქართველების. თუ მართლმადიდებელი ეკლესიის მრევლია, გინდა რუსი იყოს, გინდა სომეხი და ბერძენი, ყველა მის ეპარქიაშია.

კიდევ ერთ პრობლემაზე მინდა გავამახვილო ყურადღება. მთელ ეკლესიაზე ვერ ვიტყვი, მაგრამ ფაქტია, რომ ეკლესიაში ძლიერია ტენდენცია, არის ბევრი სამღვდლო პირი, რომელთა ქადაგებები დიამეტრალურ წინააღმდეგობაში მოდის სახელმწიფოს სტრატეგიულ კურსთან, პროდასავლურ კურსთან, ევროპასთან ინტეგრაციასთან, ევროკავშირთან, ნატოსთან

ინტეგრაციასთან. ჩვენ რომ ვამბობთ, რომ გვინდა ჩამოყალიბდეთ დასავლურ, დემოკრატიული ტიპის სახელმწიფოდ, ამის საწინააღმდეგოდ, ამბობენ, რომ ევროპა არის გარყვნილების ბუდე, ქართველობას დაკვარგავთ და ა.შ. ბოლო პერიოდში გავრცელდა, რომ ინცესტს აკანონებენ და ვიღუპებით. არ ვიცი საიდან მოიტანეს. როცა ასეთი აზრები გავრცელებულია, ეს რა თქმა უნდა პრობლემაა სახელმწიფოსთვის, მით უმეტეს, როდესაც ამას აკეთებს ისეთი მაღალი ავტორიტეტის მქონე ორგანიზაცია, როგორც არის ეკლესია. რა უნდა გააკეთოს სახელმწიფომ. რომ გითხრათ, რომ ჩვენთან არის დეტალური და მკაფიო გეგმა, არ არის. მაგრამ განწყობა, დამოკიდებულება, შემოდის გითხრათ პრემიერ-მინისტრის დამოკიდებულება, თავს დავდებ, ზუსტად ვიცი, როგორია. გნებავთ პარლამენტის თავმჯდომარის, შინაგან საქმეთა მინისტრის დამოკიდებულება, რომ უნდა იყოს სეკულარული დემოკრატია. ეკლესიას უნდა ჰქონდეს თავისი შემოსაზღვრული სივრცე და ის არ უნდა ერეოდეს სახელმწიფოში. გეთანხებით, სწორად დაისვა აქცენტები. სკოლაში ეს ძალიან დიდი პრობლემაა. რელიგიის რიტუალის ჩატარება კანონმდებლობით იკრძალება, მაგრამ ხდება. მასწავლებელთა კორპუსის ძალიან დიდი ნაწილი ასეთია. დირექტორები არიან ასეთები. სახელმწიფომ ამაზე უნდა იმუშაოს ძალიან მიზანმიმართულად, თანდათანობით. არ უნდა ავჩქარდეთ. არ უნდა გადავდგათ რადიკალური ნაბიჯები. მაგალითად ახლა გვაქვს დირექტორების კონკურსი. მეც ვარ ამ კომისიაში და ამ მომენტს სერიოზული ყურადღება მიექცევა. ისეთი დირექტორები უნდა შეირჩეს, რომლებიც ამ მომენტს ყურადღებას მიაქცევენ. საჭიროა მასწავლებლებთან საუბარიც, მათი გადამზადებაც. საჭიროა ახალი კადრებიც. ახალი კადრების აღზრდაა საჭირო. რთული პრობლემაა და მარტივად ვერ გადაწყდება. სახელმწიფოს ნებას აქვს მნიშვნელობა. ვფიქრობ, არ უნდა ვიყოთ რადიკალურები რიტორიკაში. ძალიან გვჭირდება სამოქალაქო სექტორის, მასმედიის მხარდაჭერა, დისკუსიები უნდა იმართებოდეს ამ თემებზე. პლიუსად უნდა ჩაითვალოს ის, რომ თუ არ ჩავთვლით რესპუბლიკურ პარტიას, დღევანდელი ხელისუფლება, არ მიიჩნევა, რომ ქართველობას ებრძვის. ყველა წინა ხელისუფლება ამაში იყო ეჭვიმტანილი. ბიძინა ივანიშვილი არ არის ამაში ეჭვიმტანილი. მის ქართველობაში ეჭვი არ ეპარებათ. იგივე, რაც მან თქვა სექსუალურ უმცირესობაზე, არ მახსოვს, სხვას ეთქვას, გაეხედოს. ყველაზე სასაცილო ის იყო, რომ ბიძინა ივანიშვილმა ეს თქვა და აქციის მოწყობა მაინც ბოკერიას ბრალდებოდა. რა შუაში იყო, არაფერ კავშირში არ ყოფილა. იგივე რომ ნაციონალური მოძრაობის ან რესპუბლიკური პარტიის წარმომადგენელს ეთქვა, სულ სხვა რეაქცია ექნებოდა და იტყოდნენ, აი რას გვიპირებენო. ასე რომ ეს მე ცოტა ოპტიმიზმისათვის განმაწყობს, თუმცა ვფიქრობ, რომ პრობლემა რთულია. არ ვფიქრობ, რომ თეოკრატიის საფრთხე გვემუქრება, მაგრამ ის, რომ ამ ყველაფერს შეუძლია ძალიან სერიოზულად დაამუხრუჭოს საქართველოს ჩამოყალიბება დემოკრატიულ, სეკულარულ და ნორმალურ სახელმწიფოდ, ამაში ეჭვი არ მეპარება. რელიგიური ნაციონალიზმი ერთ-ერთი სერიოზული გამოწვევაა ამ ხელისუფლებისა და საზოგადოებისთვის და იმედი მაქვს, რომ გადავჭრით ამ პრობლემას.

თამარ გურჩიანი - ერთი კითხვა მაქვს ყველასთან, მართლაც, ვის ეშინია სეკულარული დემოკრატიის. რელიგიურ ნაციონალიზმზე, რომელიც ბატონმა დავითმა ახსენა, ჯერ კიდევ 2004 წელს საუბრობდა ბასილ კობახიძე. ეს არავისთვის ყოფილა მოულოდნელობა, მაგრამ 17 მაისს მაინც აღმოვჩნდით რელიგიური ნაციონალიზმის პირისპირ. რა იყო ამის მიზეზი, ის, რომ ეკლესია არის ერთადერთი განმსაზღვრელი ჩვენი ეროვნული იდენტობისა? თუ ის არ არის

ერთადერთი, მაშინ კიდევ რა გასაწვდომია ჩვენს ეროვნულ იდენტობას? თუკი ეკლესიას 17 მაისის მერე პოლიტიკურ მოთამაშედ მივიჩნევთ, მას რა თქმა უნდა არ უნდა აწყობდეს სეკულარული დემოკრატია, პირიქით, უნდა ეშინოდეს მისი, მაგრამ სახელმწიფოსაც ხომ არ ეშინია მისი?

ახლა უკვე აუდიტორიასაც ვთხოვ დასვას კითხვები.

ირაკლი აბსანძე, ჟურნალი “ლიბერალი” - ორი შეკითხვა მაქვს. პირველი იურისტებთან - 21 მილიონზე, რომელსაც ყოველწლიურად ვიხდით, რასაც ჩვენი ბიუჯეტიდან იხდის სახელმწიფო მართლმადიდებლური ეკლესიის ყულაბაში, ოფიციალურად ამბობენ, რომ ეს არ არის გადასახადი, არამედ არის ზარალის ანაზღაურება, რომელიც მიაყენა კომუნისტურმა რეჟიმმა მართლმადიდებელ ეკლესიას. როცა ეს საკითხი დადგა, როცა ამაზე შეთანხმდნენ სახელმწიფო და ეკლესია, დათვალა ვინმემ ზარალის ოდენობა ან კიდევ რამდენ ხანს უნდა ვიხადოთ?

მეორე შეკითხვა ბატონ დავითთან მაქვს. მესმის, რომ კარგია, რომ დაბრუნდა საკანონმდებლო სივრცეში სასულიერო განათლება, მაგრამ რას აკეთებთ იმისთვის, რომ ხარისხის კონტროლის თვალსაზრისითაც დაბრუნდეთ იქ? ერთი მაგალითი შემიძლია მოვიყვანო. ხულოში არის ერთი სასწავლებელი. საერო უნივერსიტეტი ჰქვია, საერო პროფესიებსაც ასწავლიან, პედაგოგებს და ჟურნალისტებს ზრდიან. დახურული სივრცეა. იქ ვერ შედის ჟურნალისტი, დახურული, ინტერნეტის ფორმის დაწესებულებაა. ეს არის კარგი მაგალითი იმისთვის, თუ რამდენად შორს არის სახელმწიფოს კონტროლიდან გასული ეს სფერო.

- გავრცელდა ინფორმაცია, რომ სინოდის ერთ-ერთმა მაღალჩინოსანმა პარტია ჩამოაყალიბა. ითქვა, რომ ჯერ არ არის თეოკრატიის საფრთხე, მაგრამ გავიხსენოთ, რომ ყველა წინა ხელისუფლებას დაახლოებით ათწლიანი ციკლი ჰქონდა. არის თუ არა იმის საფრთხე, რომ ათი წლის მერე ასეთი რელიგიური პარტიები და რელიგიური პოლიტიკური კურსი მოვიდეს ქვეყნის სათავეში?

ნანა საჯაია, ჟურნალისტი - მინდა ერთი ფაქტის შესახებ ვუამბო ბატონ დავითს. მაინტერესებს მსგავს ფაქტებზე თუ ახდენს რეაგირებას სამინისტრო. არის ასეთი საინფორმაციო საიტი, “ლაივ-პრესი”, რომელიც სამეგრელოს ამბებს აშუქებს. რამდენიმე დღის წინ ატვირთეს ვიდეო და ტექსტური მასალა დისკუსიისა, რომელიც ჩატარდა ზუგდიდში. ერთ-ერთი სკოლის დირექტორი აღტაცებით ყვება, თუ როგორი ბედნიერია, რომ ზუგდიდში ნახა განრისხებული მამაკაცები ანუ ჰომოფობი მამაკაცები. მაინტერესებს, თუ კეთდება თქვენთან მსგავსი ფაქტების აღრიცხვა და მონიტორინგი. როგორ რეაგირებთ ასეთ შემთხვევებზე.

გივი ბრეგაძე, გაეროს განვითარების პროგრამა - მინდა ჩემი მოსაზრებები გამოვხატო ამ თემებზე. რაც შეეხება ეკლესიას და მათ ქმედებებს, ძალიან ძნელია, ის რაც რუსთაველზე მოხდა, პირდაპირ ვთქვათ, წაქეზებები, ადამიანმა გაამართლოს, რომ ასეთი ინსტიტუცია გადასახადებისგან თავისუფლდებოდეს. საბოლოო ჯამში ამან ამ შედეგამდე მიგვიყვანა. ძნელია ამის შემდეგაც რჩებოდეს დახურულ ინსტიტუციად. უნდა გაიხსნას და ცხადია, რომ არ უნდა ჰქონდეს პრივილეგიებული მდგომარეობა. ჩვენთან არსებობს ასეთი შეხედულება, რომ

“რაც კარგები ვართ, ქართველები ვართ” და რომ მართლმადიდებლობა ერთადერთი სწორი რელიგიაა და სხვის მიმართ შეუწყნარებლობა უნდა არსებობდეს. მე მგონი აქ სერიოზული რეფორმაა ჩასატარებელი. პირველ რიგში გამჭვირვალობით უნდა მოხდეს ამის უზრუნველყოფა.

თქვენ ახსენეთ სამოქალაქო განათლება და არ შემოიძლია, არ დაგეთანხმით. სამოქალაქო განათლება ჩემი აზრით დაწყებით კლასებშიც კი უნდა არსებობდეს. როგორც გავარკვიე, დღეს ეს არ არის სავალდებულო საგანი, დამატებითი საგანია, თუმცა ვფიქრობ, არ გვაქვს ფუფუნება, ჩვენს ქვეყანაში ეს დამატებითი საგანი იყოს. მე თუ მკითხავთ, საბავშვო ბაღიდანაც უნდა იწყებოდეს.

ზოგისთვის ლგბტ თემის გარშემო ხდება კონცენტრაცია, ზოგისთვის იყოს ეს სეკულარიზმის იდეა, ტოლერანტობის და ა.შ. ეს ყველა ამ თემას მოიცავს, მაგრამ ის, რაც რუსთაველზე მოხდა, არა მგონია კონკრეტული ადამიანების მიმართ აგრესია ყოფილიყო. მე მგონი ბევრი რამ, მანამდე არსებული - ეკონომიკური, სოციალური, ადამიანების შინაგანი განცდა დაუკმაყოფილებლობისა და სამართლიანობის თვალსაზრისით, მე მგონი ეს ნაპერწკალი იყო, რომელმაც დაძაბული სიტუაცია გამოავლინა. თუმცა ეს ძალიან კარგია, იმიტომ რომ ეს თემები ტაბუირებული იყო საზოგადოებაში. ტაბუირებული თემები კი ადამიანებში გროვდება და მერე ერთიანად ამოიფრქვევა. ძალიან კარგია, რომ დღეს აქ ვართ და ამ თემებზე დისკუსიას ვმართავთ.

ჩემი აზრით ეს არის თემა, რომელიც შეიძლება იქნეს გამოყენებული გარედან და იქნება მანიპულირებული. თავშეყრის ადგილზეც მოისმენდით სიტყვებს - “არ გვინდა თქვენი ნატო”, “არ გვინდა თქვენი ევროპა”. ასე რომ მგონი ამის საშიშროება არსებობს. მე მგონი არავის უნდა მივცეთ ამ თემებით მანიპულირების საშუალება, რომ ვიღაცამ ზღვარი გაავლოს, რომ “ეს არის თქვენი ევროპა და ნატო და ეს გინდოდათ” და თქვან, რომ სხვა გზები უნდა ვეძებოთ, რომელიც უფრო ახლოს იქნება ქართველობასთან და მართლმადიდებლობასთან. ამიტომ ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ საზოგადოება მიხვდეს, რომ ამგვარი ტიპის მოძრაობები უნდა არსებობდეს სკოლებშიც, საგანმანათლებლო წრეებშიც, მთავრობაშიც. კარგია, რომ მთავრობაც და ოპოზიციაც, ყველა ერთ აზრზეა და პრობლემა არ არის. ძალიან მნიშვნელოვანია, სამოქალაქო სექტორიდან დაიწყოს ეს მოძრაობები და სამოქალაქო სექტორმა იტვირთოს მედიასთან ერთად, რომ ასეთი ტიპის დისკუსიები არსებობდეს. საზოგადოებამ უნდა მიიღოს მონაწილეობა დაფინანსებაში. საერთოდ, უნდა გადატყდეს ჩვენი პრაქტიკა, რომ 95%-ზე მეტ შემთხვევაში ქართულ არასამთავრობო ორგანიზაციებს საერთაშორისო ორგანიზაციები აფინანსებს. დროა საზოგადოებამ თავის თავში დაიწყოს რესურსების ძიება, რომ საგრძნობი იყოს, რომ ეს ჩვენი საზოგადოების თემაა და არა გარედან თავსმოხვეული.

თამარ გურჩიანი - ბატონი გიგი წარმოადგენს გაეროს განვითარების პროგრამას. მას ადამიანის უფლებების თემაზე მუშაობის დიდხნიანი გამოცდილება აქვს. ძალიან მნიშვნელოვანი იყო ის კონტრიბუცია, რაც თქვენ გააკეთეთ.

ბექა გაბადაძე - ვისაუბრეთ მედიაზეც, განათლების სფეროზეც და ასეთი აზრი დამებადა, ხომ არ გვეფიქრა მასწავლებელთა, ლექტორთა, პოლიციელთა ქცევის კოდექსის შექმნაზე და ამ ქცევის კოდექსში ჰომოფობიური დამოკიდებულებების გამოხატვაზე.

მედია ძალადობდა მთელი ამ ხნის განმავლობაში, არა თემის უშუალოდ გაშუქებისას, არამედ იმ პირების მიმართ, რომლებსაც პრობლემები ჰქონდათ სხვადასხვა სფეროებში, თუმცა მედია ამ პრობლემებზე არ საუბრობდა. ამიტომ ვიდრე ფაქტის წინაშე დავდებით, წინასწარ ჯობია ხოლმე გავაშუქოთ ეს პრობლემები. “ნეტგაზეთს” არ ეხება, ვფიქრობ, რომ პასუხისმგებელი მედია უფრო მეტად უნდა ინტერესდებოდეს მოწყვლად ჯგუფებთან მიმართებაში.

ნინო დანელია - 17 მაისს ვნახეთ კლასიკური მაგალითი იმისა, როგორ შეიჭრა არასამოქალაქო სივრცე სამოქალაქო სივრცეში. არის ასეთი თეორეტიკოსი, ჯეფრი ალექსანდერი, რომელიც სწორედ ამ თემებზე მუშაობს. ის ამბობს, რომ სამოქალაქო საზოგადოება არის უნივერსალური ღირებულებებით დაკავშირებული ადამიანების ერთობა და ამ საზოგადოების გარეთ არის არასამოქალაქო სივრცე, მათ შორის რელიგია, იმიტომ რომ ეს არის კონკრეტული ღირებულებებით გაერთიანებული ადამიანების ერთობა. სამოქალაქო სივრცეში აქტორი არის თავად სამოქალაქო საზოგადოება, სხვადასხვა ინტერესჯგუფები, საერო ინტერესჯგუფები, პოლიტიკური აქტორები, მედია არის ძირითადი მოთამაშე. ჩვენ ყველამ ერთად ვნახეთ, რომ 17 მაისს ვერ ივარგა ვერცერთმა იმ აქტორმა, რომელიც არის სამოქალაქო სივრცის შემადგენელი კომპონენტი და რომელმაც უნდა განსაზღვროს სამოქალაქო სივრცე.

ძალიან მიჭირს სწორი და კორექტული სიტყვის მოძებნა იმის სათქმელად, რაც 17 მაისს მოხდა, გარდა იმისა, რომ ვთქვა, რომ ეს იყო არაცივილური მოქმედება. ამის შემდეგ ვფიქრობ სამოქალაქო სივრცემ ნელნელა დაიწყო კონსოლიდაცია. ვფიქრობ, ძალიან მნიშვნელოვანია ის, რომ თემა დაცლილი იყოს პოლიტიკური კონტექსტისგან. ძალიან ვწუხვარ, რომ მედიაში და მათ შორის პირველივე გადაცემის ქულში, რასაც ვუყურე, “პოლიტმეტრი”, პირველივე სიტყვით მოხდა თემის პოლიტიზაცია. და შემდეგ უკვე რესპონდენტებისთვის იყო დასმული კითხვები პოლიტიკური კონტექსტის შექმნის კუთხით. ამავე გადაცემის კონტექსტს დავუპირისპირებ იმას, რაც მოხდა დედაენის ბაღში, სადაც ყველა ადამიანი განურჩევლად პოლიტიკური ლოიალობებისა თუ გემოვნებისა სწორედ ღირებულებების და თემის ირგვლივ იყო გაერთიანებული. ვფიქრობ, ყველანი უნდა შევეცადოთ, შევქმნათ უნივერსალური ღირებულებების ერთობა. ასევე მგონია, რომ 17 მაისი შეიძლება გახდეს ძალიან კარგი წყალგამყოფი და ორიენტირი, საით გვინდა ჩვენი ქვეყანა წავიდეს.

რადგან სამოქალაქო სივრცისთვის ძალიან მნიშვნელოვანია პოლიტიკური აქტორები, ბატონო დავით, თქვენც მინდა გკითხოთ და შემდეგ უკვე ნესტანთანაც მექნება კითხვა. ბუნებრივია, სამოქალაქო სექტორი უნდა იყოს პოლიტიკური პარტიების ერთ-ერთი მთავარი მონიტორი და კრიტიკოსი. მაგრამ არის თემები, რომლებიც მოითხოვს სერიოზულ თანამშრომლობას და პარტნიორობას. ვფიქრობ, ეს არის თემა, როდესაც უნდა შედგეს ძალიან მნიშვნელოვანი პარტნიორობა პოლიტიკურ ჯგუფებსა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის ღირებულებითი ერთობის გამო და არა სხვა რაღაც პრინციპების გამო. როგორ ხედავთ ამ თანამშრომლობას, იმიტომ რომ წინა ხელისუფლებისგან განსხვავებით თქვენს კოალიციაში არის ამ თემებზე მსჯელობა, არ არის ერთიანი პოზიცია, ჩვენ ეს ყველამ კარგად დავინახეთ. ხედავთ თუ არა იმის შანსს, რომ სამოქალაქო სექტორი რაღაც თემებში გახდეს თქვენი, როგორც კოალიციის და არა როგორც რესპუბლიკური პარტიის პარტნიორი?

ნესტანმა ძალიან მნიშვნელოვანი კითხვები დასვა, თუ როგორ შეიძლება მედიამ აიცილოს თავიდან ჰომოფობიური განცხადებები. ყველა ჟურნალისტი ამ დროს მართლაც

გადის ბეწვის ხიდზე და აქ რეცეპტები არ არსებობს. სწორედ ამიტომ კანონმდებლობის სახე არა აქვს, რა უნდა გავაკეთოთ და რა არ უნდა გავაკეთოთ. ყველაფერი არის ეთიკის ნორმა და პროფესიული სტანდარტი. ის, რომ მედია-თეორიაში არსებობს “შეფუთვის თეორია”, და ჟურნალისტები “ფუთავენ” ამას სწორედ იმ სტუმრების მოწვევით, რომლებსაც იწვევენ, არ შეიძლება, როცა ზუსტად იგი ადამიანის პოზიცია 50 წუთი ეთერში არ შეიძლება ისმინო ჰომოფობიური ტექსტი და არ გაუწიო ადეკვატური ოპონირება. კი, იყო რაღაც ტიპის ოპონირება, რომ ისინი ასე ფიქრობენ და ა.შ. ძალიან ბევრჯერ მისცე ადამიანს უფლება, იხმაროს ჰომოფობიური სიტყვები. ეს რომ ყოფილიყო პრეზიდენტი და პრემიერი, ვიტყვოდი, რომ გასაგებია, რატომ. პრინციპი, რატომაც ეს ადამიანი იყო იმ დროს ეთერში, არის სწორედ მისი პოზიცია. ეს გამოხატავს ჟურნალისტის პოზიციას და ეს არის ჩემი პასუხი კითხვაზე, შეიძლება თუ არა დოგმატურად მორწმუნე ადამიანი იყოს კარგი ჟურნალისტი. ჩემი პასუხია - არა. იმიტომ რომ გაუთავებლად ებრძვის საკუთარ თავს. თუ ხარ პატიოსანი მორწმუნე, არ შეიძლება იყო პატიოსანი საერო ჟურნალისტი. ამიტომ ჩვენი ღირებულებები უნდა დავტოვოთ სახლში, რაც ძალიან ძნელია.

და ბოლოს, როდესაც ქსენოფობიური განცხადება იბეჭდება, ამ დროს რეაქციების ბეჭდვა არის ხოლმე კარგი გამოსავალი რედაქციისთვის.

თაკო თოლორდავა, სტუდენტი - ბატონ დავითთან მაქვს შეკითხვა. თქვენი მთავრობის წევრებმა, თინა ხიდაშელმა, პრემიერ-მინისტრმა განაცხადეს, რომ პოლიცია ადეკვატურად მოიქცა. მე საკუთარ თავზე გამოვცადე იმ დღეს ძალადობა. ჩემი გადმოსახედით პოლიცია ადეკვატურად არ მოქცეულა მხოლოდ იმიტომ რომ გაგვარიდა დაზარალებულები. თქვენ როგორ ფიქრობთ, რამდენად იყო ის ადეკვატური. რატომ არ მოახდინა მან მყისიერი რეაქცია. რატომ არ დაიჭირა თუნდაც ის “მამაო” იქვე, რომელმაც ყვითელი ავტობუსის მინა დააზიანა. მე და ჩემს მეგობრებს დაგვრჩა შთაბეჭდილება, თითქოს ზემოდან არ იყო მითითება, დაეჭირათ და პოლიციელები დაზნეულები იყვნენ.

ირაკლი არეშიძე - ნინო ჟიჟილაშვილზე მინდოდა მეთქვა და ნინო დანელიამ ძალიან კარგად თქვა. მაინტერესებს, ჟურნალისტური ეთიკის ქარტილაში თუ არის საჩივარი შემოსული ჟიჟილაშვილთან დაკავშირებით.

სკოლებთან დაკავშირებით მინდა ვკითხო ბატონ დავითს. როგორც ვიცით მასწავლებლებს უტარდებათ ატესტაცია. როგორ ფიქრობთ, მიზანშეწონილი ხომ არ იქნება მასწავლებლებს მოეთხოვოთ ბაზისური უფლებების ცოდნა. მე მგონი არ იციან და ეს არის პრობლემა.

ლია თავაძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია - ძალიან მიხარია, რომ ბატონი დავითი დღეს ჩვენთან ერთად არის, იმიტომ რომ განათლების სისტემისკენ არის მიმართული დღეს ყველა ფიქრი და რეკომენდაცია. ჩემმა შვილმა წელს დაამთავრა მე-12 კლასი. ერთ-ერთ “მოწინავე” სკოლაში ისწავლა. მადლობელი ვარ, რომ ნორმალური გარემო იყო, მაგრამ მასწავლებელმა ორდღიან ექსკურსიაზე წაიყვანა, იმიტომ რომ თვითონ წირვა-ლოცვას დასწრებოდა და ეს ბავშვები წვიმაში ისხდნენ სახლში ორი დღე. ასეთი გამოხტომები არის. ჩემს შვილს გაუმართლა, რომ სახლში არა აქვს ასეთი გარემო და ბალანსი არის, მაგრამ სხვებზე რა ვთქვა. მალე შვილიშვილს ველოდები და წინასწარ გთხოვთ, რეფორმები დაიწყეთ. სამოქალაქო

განათლება იყო ჩემი შვილის უსაყვარლესი საგანი, მაგრამ მე-12 კლასში საერთოდ არაფერი გაუკეთებიათ, აბსოლუტურად ტყუილად გაიარა ამ წელიწადმა, თუ არ ჩავთვლით რეპეტიტორებს, რომლებიც დავიქირავეთ უზომო ფულის ფასად. მიხარია, რომ სამოქალაქო განათლებასთან დაკავშირებით ახსენეთ არასამთავრობო სექტორი. სექტემბერში ჩემი ოფისი იხურება, მე ზიმბაბვეში მივდივარ სამუშაოდ. ეს არის აივ/შიდსის პროგრამა, ჩვენ გვაქვს გამოცდილება, ბევრს ვფიქრობთ იმაზე, რომ ის არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც ძალიან ბევრს მუშაობენ საერთაშორისო დაფინანსებით, მერე რას გააკეთებენ? განათლების სამინისტროსთან მექნება თხოვნა, რეკომენდაცია, როგორც სხვა სამინისტროებთან გვექონდა უკვე და რაღაც პროგრესის ნიშნები არის, იქნებ თქვენს გაზრდილ ბიუჯეტში მოძებნოთ გრანტების საშუალება, რომ ის არასამთავრობოები, რომლებიც ყველა ნორმალურ სახელმწიფოში ფინანსდება გარკვეულწილად სახელმწიფოსგან სტრატეგიული მიმართულებებით, როდესაც სახელმწიფო იტყვის თავის სიტყვას ამ სფეროში, ძალიან კარგი იქნება.

არ შემიძლია არ შევეხო ლგბტ თემას, იმიტომ რომ ეს თემი არის ჩემი მოუნელებელი სიყვარული, იმიტომ რომ გული მტკივა. მე ამაყი ვარ, UNAIDS-ში ვმუშაობ, ეს არის ორგანიზაცია, რომლის დირექტორი ხმამაღლა იძახის, რომ საზოგადოება, რომელშიც ამ ადამიანების უფლებები არ იქნება დაცული, ვერასდროს იქნება სამართლიანი საზოგადოება. ძალიან მინდა, რომ საქართველოში ეს აღსრულდეს. არ არის საფრანგეთის მოქალაქეობა საჭირო, უბრალოდ გათავისება იმისი საჭირო, რომ ესენი არიან ჩვენი საზოგადოების ჩვეულებრივი წევრები, ისინი უნდა აღვიქვათ ჩვეულებრივად. დიდი მადლობა მინდა გადავუხადო ნინოს, არ ვიცი რა დამემართებოდა, იმ დღეს გადაცემაში რომ არ ეთქვა სათქმელი ჟიჟილაშვილისა და ბურჯანაძისთვის. ჩვენ ყველას გვმართებს ამ ადამიანების მიღება და სიყვარული, გათავისება და როდესაც ყველა ამ მიმართულებით იმუშავებს, განათლების სამინისტროც, ჯანდაცვაც, მე მგონი რაღაც გვეშველება.

ოთო კობახიძე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტი - მე შეიძლება გამიმართლა, არ ვსწავლობდი “მოწინავე” სკოლაში, მაგრამ ქართულის გაკვეთილზე მამარდაშვილს ვკითხულობდით. ჩემი კრიტიკა ყველაფერს შეეხება ალბათ, სახელმწიფოსაც, რელიგიასაც და სამოქალაქო საზოგადოებასაც. ეკლესიას იმიტომ, რომ ვიცით, ეს უკვე ფეოდალურ ინსტიტუტად იქცა მთელი თავისი ატრიბუტიკით. სახელმწიფო იმიტომ, რომ პირველ მაისს ოცდახუთი სტუდენტი დააკავეს ტროტუარებისა და ვითომ გზის გადაკეტვის გამო და ადამიანებს სიცოცხლის უფლებას ართმევდნენ ლესელიძეზე, თავისუფლების მოედანზე, რუსთაველის გამზირზე და მხოლოდ ხუთი ადამიანი დააკავეს. ჩვენ, ე.წ. სამოქალაქო სექტორი, თითქოს ჩავიკეტეთ შენობებში, ოფისებში, ფეისბუქზე და აღშფოთებისა და შეშფოთების გამოხატვის გარდა თითქოს არაფერს ვაკეთებთ. წარმოვიდგინოთ ეს სიტუაცია მე-19 საუკუნეში, ილია ჭავჭავაძე და მისი გუნდი რომ დამდგარიყვნენ და ეწუწუნათ წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების დაარსების მაგივრად. ჩვენ უნდა გავაქტიურდეთ. ეს კრიტიკა ეხება ალბათ ყველა სოციალურ თუ სამოქალაქო ჯგუფს, მათ შორის ჩვენც, სტუდენტებს. უნდა ვეძიოთ პრობლემები საკუთარ თავშიც, თორემ გამოსავლის ძიება გაგვიჭირდება, იმედი მაქვს რომ შემდეგი 17 მაისის აქცია არ იქნება მარტო რუსთაველზე და მარტო ერთი ჯგუფის მიერ ორგანიზებული, და ლგბტ ადამიანების მხარდაჭერის აქცია გაიმართება უნივერსიტეტის კიბეებიდან, მე გაძლევთ ამის პირობას.

ნინა დათაშვილი, თეოლოგი - ძალიან მიხარია რომ ყველა სფეროს წარმომადგენელი ბრძანდება აქ, მაგრამ გული დამწყდა რომ თეოლოგი არ არის მათ შორის. ბევრი კითხვა მაქვს, მაგრამ ერთს, ყველაზე მნიშვნელოვანს ავარჩევ. საუბარი იყო სკოლებზე, რომ სეკულარიზაციის სფერო ირღვევა, მაგრამ მინდა გითხრათ, რომ ბალებშიც იგივე სიტუაციაა. რაც შეეხება სამოქალაქო განათლების სწავლებას, ძალიან ცუდია, რომ აქამდე არ ყოფილან ამ დარგის სპეციალისტები და არაკომპეტენტური პირები ასწავლიან. გეოგრაფია-ისტორიის მასწავლებლები ასწავლიან ამ საგანს, რომელიც თვითონაც არ იციან. ახლა ხდება სერტიფიცირება და ეს კარგია. მაგრამ არის ერთი საკითხი, რომელიც მაწუხებს. რელიგიის ისტორია ისწავლებოდა სკოლებში, მაგრამ მერე ამოიღეს, რადგან ისწავლებოდა მხოლოდ მართლმადიდებლური ქრისტიანობა. ვიცი, რომ 2009 წელს განათლების სამინისტროში მომზადდა პროექტი, სახელმძღვანელო წიგნიც დაიბეჭდა, მაგრამ არ შესულა სკოლებში. ბატონ დავითთან მაქვს ეს კითხვა, როდის შეიძლება შევიდეს რელიგიების ისტორია სკოლებში.

თამარ გურჩიანი - სულ თერთმეტი შეკითხვა დაისვა, აქედან საპატრიარქოს დაფინანსება, ეკლესიის პოლიტიკური მიზნები, სამოქალაქო განათლებასთან დაკავშირებული პრობლემები, სამოქალაქო სექტორის როლი, მასწავლებელთა პროფესიული სტანდარტები, მედიის ქცევის წესები. ერთი მნიშვნელოვანი კითხვა ეხებოდა იმას, რომ თუ ეკლესიას მართლაც აქვს პოლიტიკური ამბიციები, ჩვენ ალბათ პირველად ვდგავართ რელიგიური დაპირისპირების საფრთხის წინაშე, და რამდენად გამოიწვევს ეს სამოქალაქო დაპირისპირებას და რამდენად შეიძლება იქცეს ეს ეროვნული უსაფრთხოების საკითხადაც კი. რომ დავუბრუნდეთ ნინოს შეკითხვას, ეს ალბათ არამხოლოდ მმართველ პარტიას ეხება, და თუ შეიძლება რომ გასცეთ პასუხი ამ შეკითხვას, გმადლობთ ყველას.

დავით ზურაბიშვილი - თქვენ დასვით შეკითხვა იმ ოცდაერთ თუ ოცდახუთ მილიონზე, რომელიც გადაეცემა საპატრიარქოს ბიუჯეტიდან. მინდა გითხრათ, რომ ჩვენ ეს ასე დაგვხვდა. იქ არ იყო ლაპარაკი, რომ ეს არის კონპენსაცია, რა ეგიდით გადაეცემოდა, კაცმა არ იცის. შეიძლება ლაპარაკი იყო, რომ ეს იყო კონპენსაცია, მაგრამ რეალურად ეს ასე იყო და მორჩა. ვერსია წამოვიდა იქიდან, რომ არის ასეთი საკმაოდ საინტერესო აზრი, რომ იქნებ დაითვალოს ზარალი და რაც იქნება ეს თანხა, გაიწელოს რამდენიმე წელიწადზე და მორჩეს ეს დაფინანსება და შემოვიდეს სხვა ფორმები. კონსტიტუციურ შეთანხმებაში ძალიან ზოგადი ნორმა წერია, მაგრამ შეიძლება მკვეთრ დაპირისპირებაში, კონფრონტაციაში შესვლამ ხელისუფლებისგან ეკლესიასთან, თუნდაც იმ საკითხებზე რაშიც უდავოდ მართალი ხარ, შეიძლება საკმაოდ სერიოზული და უფრო მძიმე შედეგები მოიტანოს. მე არ ვამბობ, რომ ყოველთვის უნდა დაუთმო, ზოგიერთ მომენტში სიმკაცრის გამოვლენაა საჭირო. უნდა ვიცოდეთ საით მივდივართ და ნება უნდა არსებობდეს ამის საზოგადოების მონდომება, თანდათანობით მიზანმიმართულად უნდა კეთდებოდეს. არის რაღაც, რაც მკაფიო უნდა იყოს ეკლესიისთვისაც სახელმწიფოსგან, რომ სეკულარული დემოკრატია, სახელმწიფოსა და ეკლესიის ფუნქციების გამიჯვნა რასაც ქვია, ეს არის ის, რაზეც არც არის საუბარი და ეს ასე მოხდება.

კიდევ იყო ასეთი შეკითხვა, რა გარანტიაა, რომ ათი წლის შემდეგ ყველაფერი არ ამოტრიალდება და არ მოვა ძალა, რომელიც თეოკრატიულ მმართველობას დაამყარებს. გულწრფელად გიპასუხებთ, რომ არავითარი გარანტია არ არსებობს. გააჩნია რას ვიზამთ ამ ათ

წელიწადში. თუ ის განაცხადი, რაც ჩვენ გვაქვს, დემოკრატიული სახელმწიფოს აშენება, ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება, ვერ შევძელით, რა თქმა უნდა არის ძალიან დიდი საფრთხე რომ საბოლოოდ მოხდეს დისკრედიტაცია დასავლური დემოკრატიის, ლიბერალური ღირებულებების. ეს საფრთხე იარსებებს იმ შემთხვევაში, თუ ჩვენ განვიცდით მარცხს, თუ ჩვენ ვერ მოვახერხებთ ქვეყნის დემოკრატიულად ჩამოყალიბებას, გამყარებას. თუ ეს ვერ მოვახერხებთ საფრთხე ძალიან რეალური გახდება. სწორედ ამიტომ მოხდა როგორც შევარდნაძის ასევე სააკაშვილის ხელისუფლების დროსაც, რომ რაც განაცხადი გვქონდა ვერცერთმა ხელისუფლებამ რეალურად ვერ შეასრულა. შევარდნაძესაც ქონდა განაცხადი, რომ დემოკრატიულ სახელმწიფოს აშენებდა, თუმცა ბოლოს სახელმწიფოს არსებობა-არ არსებობის საკითხი დადგა, ხოლო სააკაშვილის ხელისუფლება ბოლოს მივიდა ავტორიტარული ტიპის ჩაკეტილ საზოგადოებასთან. ეს როგორ მოხდება, რა თქმა უნდა ჩვენზეა დამოკიდებული და ამაში დიდი მნიშვნელობა აქვს ეკლესიასთან ურთიერთობას, თუ როგორ შევძლებთ სეკულარული პრინციპის დამკვიდრებას პრაქტიკაში. ისე, რომ მორწმუნეებს არ ქონდეთ განცდა რომ ქართველობა წაართვეს და სერიოზული კატაკლიზმები არ იყოს. მე არ ვთვლი რომ ეს იქნება ადვილი და ვფიქრობ რომ იქნება რაღაც კონფლიქტები და ვერ აგვცდება მცირე დოზით რელიგიური ნაციონალიზმი, მაგრამ მე მაქვს ოპტიმიზმი, რომ რამდენადაც ხელისუფლების პოლიტიკა, თუმცა ხელისუფლებაშიც არის ხალხი რომელიც საკმაოდ დიდ კუშს უგორებს რელიგიურ ნაციონალიზმს და რატომღაც ეს მიაჩნიათ ქართველობის გამოხატულებად. ასეთებიც გვყავს და ისეთებიც, მთავარია გადაწყვეტილების მიმღებები ვინ არიან.

გაგა ნიჟარაძე - სუბიექტური ელემენტიც არის. ადრე თუ გვიან ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიას ეყოლება ახალი პატრიარქი, და ეს საკმაოდ სერიოზული მომენტი იქნება.

დავით ზურაბიშვილი - ნამდვილად ძალიან მნიშვნელოვანია. თვითონ ილია II ძალიან დიდი ავტორიტეტია და მისი პიროვნული ფაქტორი ძალიან მნიშვნელოვანია დღევანდელ სიტუაციაში.

აქ დაისვა შეკითხვები მასწავლებლებზე, დირექტორებზე, კონკრეტულად, ერთ-ერთი მასწავლებელია, სოციალური ქსელებიც მოიარა, აქცია რომ იყო დედაენის ბაღში, მეორე აქცია იყო, იმახის ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი ვარო. მართალი გითხრათ, მე არ ვიცი მან ვის რა უნდა ასწავლოს. ეს რომ იყოს ერთი და ორი შემთხვევა და არა ტენდენცია, მარტივად მივიღებდით გადაწყვეტილებას. უბრალოდ გამოვიძიებდით, თუ ვინაა, და ავუკრძალავდი მასწავლებლობას, ჩემი პირადი აზრია. იმიტომ რომ შეუწყნარებლობას ქადაგებს და არ აქვს ტოლერანტული დამოკიდებულება განსხვავებულის მიმართ. არ შეიძლება ის იყოს ნორმალური აღმზრდელი. ის ვერასოდეს ჩაუნერგავს მოსწავლეს იმ ღირებულებებს, პირიქით სიძულვილი და აუტანლობა თუ ჩაუნერგე არა მგონია ეს იყოს ნორმალური. მაგრამ ასეთი ჩვენ გვყავს ძალიან ბევრი. შეიძლება ითქვას, რომ ძალიან ბევრია დირექტორიც და მასწავლებელიც, ალბათ მაინც საჭიროა რეაგირება რაღაც კონკრეტულ შემთხვევებზე, როცა ზღვარს არის გადაცილებული. ალბათ საჭიროა მასწავლებელთათვის ტრენინგების ჩატარება. ბევრი რაღაც წერია პროფესიულ სტანდარტებში კარგი, რაც არ სრულდება.

საერთოდ, ქვევის კოდექსების მიმართ ცოტა სკეპტიკური დამოკიდებულება მაქვს, იმიტომ რომ, როგორც წესი დასავლეთში ქვევის კოდექსი იქმნებოდა პრაქტიკის განზოგადებით. ანუ ჯერ იყო პრაქტიკა, იყო ერთმანეთში შეთანხმება არაფორმალურ დონეზე და მერე ხდებოდა ამის ფორმალიზება და დაწერა. ჩვენთან პირიქითაა, ჯერ წერენ და მერე არ ასრულებენ, როგორც წესი. კარგად მახსოვს, პარლამენტარი რომ ვიყავი, პარლამენტარის ქვევის კოდექსი იყო და იქ ეწერა რომ ერთმანეთს უნდა მოვპყრობოდით კარგად, არ გვეჩხუბა, არ გვეგინებინა ერთმანეთისთვის და არც მაშინ ახსოვდა ეს კოდექსი ვინმეს და არც ეხლა ახსოვს. როგორც წესი, ყველა ქვევის კოდექსის ბედი ასეა ხოლმე, თუ ის რეალურად არ მოდის იმ ხალხიდან და ფორმალურია. ამიტომ, მასწავლებლის ქვევის კოდექსი კი წერია, მაგრამ მეტი ყურადღება უნდა მივაქციოთ, ასევე მეტი ყურადღება უნდა მივაქციოთ შერჩევის მექანიზმებს. რამდენიმე მასწავლებლის სკოლიდან გაშვების საკითხი შეიძლება დადგეს. უარეს შემთხვევას გეტყვით, რაჭაში ერთმა მასწავლებელი ძალით მონათლა იელოვას მოწმე ბავშვი. ამას მოყვა ძალიან მძიმე ამბები. ასეთი მასწავლებელი, ჩემი აზრით, აუცილებლად დასასჯელია. ეს ისეთი შემთხვევაა, როდესაც არ შეგვიძლია თუნდაც ტაქტიკური მოსაზრებით წავუყრუოთ, დანარჩენ შემთხვევებში ნელ-ნელა უნდა მოვახერხოთ ასეთი მასწავლებლების როტაცია ნორმალური, ტოლერანტი, საყოველთაო უნივერსალური შეხედულებების ადამიანების მოზიდვით სკოლაში. ეს არის ძალიან რთული. სამწუხაროდ, საზოგადოების ასეთი ნაწილი დღეს სკოლაში არ მიდის. როგორ გავაჩნთ ამ სტიმულს ეს სხვა თემაა. ფინანსური სტიმულირება უნდა იყოს, ასევე პრესტიჟული უნდა იყოს. ამ მექანიზმების გამოყენებით უნდა შევძლოთ ამ სიტუაციის შეცვლა. მინდა კარგად გამიგოთ, ეს ვერ მოხდება სწრაფად. თქვენ არ უნდა გაჩუმდეთ, თქვენ უნდა გვაკრიტიკოთ რაც შეიძლება მკაცრად და ხშირ-ხშირად. ეს არის ძალიან კარგი ჩვენთვის, იმიტომ რომ ძალიან მნიშვნელოვანია საზოგადოების რეაგირება. არ უნდა გამოვიდეს ისე, რომ სახელმწიფო მართლმადიდებლობისადმი ერთგულების ნიშნით ათავისუფლებს მასწავლებლებს და მოყავს ვიღაცა უჯიშოები. ჩვენ ეს რესურსი გვაქვს. არ არის ხელისუფლება და ბიძინა ივანიშვილი ეჭვიმტანილი ანტიქართველობაში. საზოგადოების დიდი ნაწილის ჩაკეტვამ იმაში, რომ, არიქა, გვართმევენ ქართველობას, ამ განწყობამ, მასობრივად რომ არის გამჯდარი საზოგადოებაში, ძალიან მძიმედ დაარტყა ქვეყანას. ჩვენ ისე უნდა შევძლოთ ამ ცვლილებების შემოტანა, რომ ეს განცდა არ გაუჩნდეთ ადამიანებს და ეს არ არის ადვილი. სადღაც საჭირო იქნება ძალიან მკაცრი რეაგირება, სადღაც პირიქით. იგივე შემიძლია გითხრათ პოლიციის რეაგირებაზე, იგივე კონტექსტია, პოლიციას ყველანაირი უფლება ქონდა იქ ძალის გამოყენების, მათ შორის სასულიერო პირების მიმართაც, მაგრამ ეს რომ გაეკეთებინათ, მერე მოხდებოდა გაცილებით უარესი სიტუაცია. ამის გამო ქუჩაში გამოვიდოდა ორჯერ მეტი ადამიანი. ისინი იტყოდნენ რომ პოლიცია გადაეფარა "პიდარასტებს" და დაცხო მართლმადიდებლებს. პირველად მოხდა საქართველოში რომ ამდენი სასულიერო პირი გამოვიდა ქუჩაში და იქცეოდა ასე აგრესიულად. პოლიციისთვის ეს იყო სრულიად ახალი რაღაცა. ცოტა რთულია როცა ბრძანება არ გაქვს ხელკეტი ან ელექტროშოკი გამოიყენო როცა შენკენ მოდის ამდენი სასულიერო პირი. იქ რომ დარბევა მომხდარიყო, მე დარწმუნებლით ვარ, უარესი იქნებოდა. პოლიციამ შეძლო და გაარიდა ეს ხალხი. არ არის საკმარისი ორ სასულიერო პირზე საქმის აღძვრა, რადგან უამრავი ფაქტი და კადრია სადაც უამრავი დარღვევაა ნაჩვენები. მე დარწმუნებული ვარ კიდევ აღძვრება საქმე და არ ჩაივლის ასე მარტივად. ჩვენ არ შეგვიძლია დავუშვათ პრეცედენტი, რომ ვიღაცას, რადგან სასულიერო პირია, შეუძლია თავში

ჩაარტყას ადამიანს. აღძრულია საქმე კონკრეტულად ტაბურეტიანი “მამაოს” წინააღმდეგ. უნდა დაინიშნოს სხდომა, მივიდნენ იმ სხდომაზე, გაირჩეს საქმე და გამოვიდეს განაჩენი.

თამარ გურჩიანი - მაგრამ პროკურატურას წინასწარი პატიმრობა არც მოუთხოვია.

დავით ზურანიშვილი - წინასწარი პატიმრობა შეიძლება არ იყოს აუცილებელი, რადგან არა მგონია ის გაიქცეს. სასულიერო განათლების კონტროლს რაც შეეხება, საჭიროა, გეტანხმებით. პარლამენტის მიერ მიღებული კანონი არ არეგულირებს ისეთ პროფესიებს, როგორც არის ფსიქოლოგია, ლიტერატურათმცოდნეობა. ის ისევე რეგულირდება ხარისხის მართვის სამსახურით, როგორც სხვა.

ნესტან ცეცხლაძე - მე მგონი ცხადია პასუხი, როდესაც ჟურნალისტმა წინაწარ იცის, რომ მის მიერ მოწვეული სტუმარი გამოთქვამს ჰომოფობიურ მოსაზრებებს მთელი გადაცემის განმავლობაში, ასეთი ადამიანი არ უნდა მიიწვიოს ეთერში. როდესაც ერთეული შემთხვევები ხდება, ამაზეც კი ქარტიას აქვს პრეცედენტული და გადაწყვეტილება. ეს არის ალექო ელისაშვილის საქმე, როდესაც მან გადაცემის მსვლელობისას პირდაპირ ეთერში მალხაზ გულაშვილს მისცა შესაძლებლობა გამოეთქვა ჰომოფობიური მოსაზრებები. ამ შემთხვევაში ქარტიამ ჩემი აზრით ძალიან საინტერესო გადაწყვეტილება მიიღო. დაზღვეული არავინ ვართ ერთეული შემთხვევებისგან, მაგრამ ქარტიისგან არის რეკომენდაცია, რომ ჟურნალისტი უნდა გაემიჯნოს პირს, ჰომოფობიის წყაროს და აუდიტორიას უნდა დაანახოს, რომ ამ თემაზე არსებობს განსხვავებული მოსაზრებებიც. ასე რომ კარგი იქნება, თუკი ქარტიას მიმართავთ. მოქალაქეებს აქვთ საშუალება თავად “მაესტროსაც” მიმართონ მაუწყებელთა ქცევის კოდექსის დარღვევის გამო.

ლინა ღვინიაიძე - მინდა გამოვეხმაურო მოდერატორის კითხვებს. პირველი ეხებოდა სამოქალაქო საზოგადოების როლს და იმას, თუ რატომ არ უჭერს სამოქალაქო საზოგადოება სექსუალურ უმცირესობებს და რას ნიშნავდა 17 მაისის აქციაზე დაკვირვება. თამუნამ ეს კითხვა პირადადაც დამისვა და მას შემდეგ ვფიქრობ. ვფიქრობ, ეს კითხვა არის ღია. სამოქალაქო საზოგადოებამ ალბათ ძალიან ბევრი შენიშვნა უნდა მიიღოს, მაგრამ შევეცდები აგიხსნათ, რატომ მივიღეთ ასეთი გადაწყვეტილება. ამაზე ვიფიქრეთ, როდესაც 17 მაისის დამკვირვებლობის მისიას ვახორციელებდით. ჩვენ გამოვედით დაკვირვების სტანდარტებიდან და გადავწყვიტეთ, რომ თუ გვინდოდა შეგვექმნა ნეიტრალური, დამოუკიდებელი და ობიექტური ანგარიში აქციის მიმდინარეობაზე, შესაძლო დარღვევებზე, გავყევით ამ სტანდარტს. პირდაპირ მხარდაჭერაში შეიძლება იგულისხმებოდეს ფიზიკურად იქ ყოფნა, მაგრამ ვფიქრობ, პირდაპირი მხარდაჭერა იყო არა მარტო იქ მისვლა, არამედ ის განცხადებაც, რომელიც მისიამ წინა დღეს გაავრცელა და რომლის უდიდესი ნაწილი ეთმობოდა იმას, რომ ჩვენ მხარს ვუჭერთ ამ აქციას და როგორც ამ ადამიანების ორიენტაციას, მათ გამოხატვას და თანასწორობას, ასევე ტრანსჰობიას და ჰომოფობიასთან ბრძოლის დღის მნიშვნელობას. თუმცა ეს არის თემა, რომელზეც უნდა ვიფიქროთ სამოქალაქო საზოგადოების შიგნით. თუმცა შესაძლოა დისკუსია, რომელიც გვქონდა ამ თემაზე ექვს ორგანიზაციას, არ არის საკმარისი და უფრო ფართო უნდა იყოს, რომ გავიაზროთ ჩვენი როლი. შეიძლება გავწიროთ ობიექტურობის და დამოუკიდებლობის სტანდარტები და მივიღეთ და დავდგეთ იქ ფიზიკურად.

თამუნამ ასევე იკითხა, ვის ეშინია სეკულარული დემოკრატიის. ამაზე ბევრი ვილაპარაკეთ. ზოგადად, ეკლესიას, არ ვგულისხმობ ოღონდ ქართულ ეკლესიას, არ ეშინია ხოლმე სეკულარული დემოკრატიის. უფრო მეტიც, ისტორიულად სეკულარიზაცია წამოვიდა ქრისტიანული მიმართულებებიდან, როგორც არის რეფორმისტული მიმართულებები ქრისტიანობაში. ეს იყო ეკლესიის წვლილი სეკულარიზაციაში. თუმცა ჩვენს შემთხვევაში საპირისპირო მდგომარეობა გვაქვს. ჩვენთან სეკულარული დემოკრატიის, რა თქმა უნდა ეშინია ეკლესიას. თუმცა სახელმწიფოს ეშინია აგრესიული სეკულარული პოლიტიკის. მე მესმის ეს შიშები. ეს უნდა იყოს თანდათანობითი მიდგომა არა მარტო საჯარო სკოლებში, თუმცა სახელმწიფომ ხელიდან არ უნდა გაუშვას საჭი. ეს კი არის მომენტი, როცა მან შეიძლება დაკარგოს იგი, რადგან როდესაც საფრთხეებზე და 17 მაისის თანმხლებ მოვლენებზე ვსაუბრობთ, ეს არ ყოფილა მხოლოდ ერთი მარგინალური ჯგუფის მიმართ მიმართული ამბავი. ეს იყო ყველა განსხვავებულის მიმართ ეკლესიის მხრიდან გამოხატული პოზიცია. როდესაც ბატონი დავითი საუბრობდა ნაციონალურ იდენტობაზე და მის მთავარ კომპონენტზე, რელიგიურ იდენტობაზე, ეს ძალიან მნიშვნელოვანი ფაქტორია იმისთვის, რომ სახელმწიფო იყოს გაცილებით ყურადღებით, იმიტომ რომ ეს არ არის მხოლოდ ერთი ჯგუფის პრობლემა. 17 მაისის აქციიდან რამდენიმე დღეში თეთრიფაროს რაიონის ერთ-ერთ სოფელში, როდესაც მუსლიმური თემი პარასკევის ტრადიციულ ლოცვას ადავლენდა, ადგილობრივი ქრისტიანები ადგნენ და უთხრეს, რომ ამას ვეღარ გააკეთებდნენ. მე მგონია, რომ ეს არის გამოძახილი 17 მაისის მოვლენებისა. ამიტომ, მე მესმის, რომ სახელმწიფოს ეშინია აგრესიული სეკულარული პოლიტიკის, მაგრამ მან უნდა შეაფასოს საფრთხეები და იმ პრეცედენტს, რომელიც შექმნა ეკლესიამ 17 მაისს, საპირწონე პრეცედენტი უნდა დაუპირისპიროს და ეს უნდა იყოს როგორც მყისიერი რეაგირება ამ ამბებზე, ასევე მისი გრძელვადიანი სეკულარული პოლიტიკა.

თამარ გურჩიანი - აქ იმყოფება ნინო ლომჯარია, “სამართლიანი არჩევნების” აღმასრულებელი დირექტორი, რომელიც ასევე აკვირდებოდა 17 მაისს და რადგან ასეთი წარმომადგენლობითია დღევანდელი აუდიტორია, მასაც მივცეთ კომენტარის გაკეთების საშუალება.

ნინო ლომჯარია - ჩვენ მართლაც ველოდებოდით მოვლენების გარკვეულ ესკალაციას. ჩვენი მიზანი იყო ამის შემდეგ ვყოფილიყავით არა დაზარალებულები და მონაწილეები და შესაბამისად, სუბიექტური მხარე, არამედ ობიექტური მხარე, რომელიც ობიექტურად შეაფასებდა მოვლენებს. თუმცა ჩემი აზრით ჩვენი იქ ყოფნა, თუნდაც დამკვირვებლის სტატუსით, უკვე იყო ჩვენი გვერდზე დგომის გამოხატულება ამ ადამიანების მიმართ. მინდა დავამატო, რომ როდესაც აგრესია წამოვიდა, ის მოდიოდა, როგორც მონაწილეებზე, ისე დამკვირვებლებზეც. ჩვენმა ერთ-ერთმა დამკვირვებელმა მითხრა, რომ მოგვიანებით ის იძულებული გახდა გაეხადა უნიფორმა, რომ გადაერჩინა თავი, თუმცა შემდეგ მაინც განაგრძობდა დაკვირვებას და ფოტოების გადაღებას. იმ ხალხისთვის აქციის მონაწილეც და დამკვირვებელიც ერთი იდეის და მისიის მატარებლები იყვნენ.

გაგა ნიჟარაძე - ძალიან საინტერესო იყო ყველაფერი, რაც მოვისმინე, მაგრამ ცოტა დაწვრილმანდით. მგონია, რომ კარგად არა გვაქვს გაცნობიერებული, რომ 17 მაისის აქცია არ გადაიზარდოს იმაში, რაც მოყვება ხოლმე ასეთ ბრბოსეულ ქმედებებს, როდესაც საზოგადოების

მნიშვნელოვანი ნაწილი დარწმუნებულია, რომ სრულიად მართალია. ერთ ფაქტს გავიხსენებ. კომპოზიტორი რახმანინოვი, რომელიც არ აპირებდა ემიგრაციაში წასვლას, მას მერე წავიდა ემიგრაციაში, რაც შემოუვარდნენ ნაცნობი გლეხები და ფორტეპიანო მეორე სართულიდან გადაუდეს. გადაწყვიტა, რომ ამ ქვეყანაში შეუძლებელი იყო ცხოვრება. არ მინდა ამ დონეზე დავიდეთ, თუმცა რაღაც ნიშნებს ვგრძნობ სრულ დარწმუნებასი, რომ საწინააღმდეგო აზრი არც კი შეიძლება არსებობდეს. საინტერესოა, რომ ეს ეხება მამაკაც ჰომოსექსუალებს, ქალებზე არც დგება საკითხი. ეს ღრმად ფსიქოლოგიური საკითხია. საზოგადოება არ გრძნობს მათგან საფრთხეს. ნინომ ახსენა, რომ 17 მაისი გარდატეხის დღე იყო და ბევრი რამ გამოჩნდა. მოდით ისე გავაკეთოთ, რომ არ იყოს გარდატეხის დღე.

ლია თავაძე - მე მგონი იმ შეხვედრის მონაწილეები არ არიან დარბაზში. ვხედავ, რომ ძალიან დიდია დაინტერესება მედიის როლის გააზრებისთვის. 17 მაისი ციდან არ ჩამოვარდნილა. მისთვის მზადდებოდა “სცენა” და ამასი მონაწილეობა მედიამ მიიღო. 16 მაისს გაიმართა ძალიან მნიშვნელოვანი შეხვედრა, თითქმის ყველა საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენელი, ელჩები ესწრებოდნენ. იქ გახდაცნობილი პატრიარქის განცხადების შესახებ და მივხვდით, რომ საშინელი რამ მზადდებოდა. იმ შეხვედრაზე ყველანი შევთანხმდით, რომ მედიის წარმომადგენლები შემოეშვათ დარბაზში. ეს შეგნებულად გაკეთდა, რომ საზოგადოებას მიეღო მაქსიმალურად სწორი ინფორმაცია. მაგრამ მათ არც გაუშუქებიათ ეს შეხვედრა, ბევრი არც უსმენდა, რაზე იყო ლაპარაკი. დღემდე მიხდება ძალიან ბევრისთვის იმის ახსნა, რომ ეს არ იყო ალღუმი, რომ არ იყო შეგნებული პროვოკაცია, სულ სხვანაირად იყო დაანონსებული.

გაგა ნიჭარაძე - ჩემმა მეგობარმა ექიმმა მიაშბო. ოპერაცია გაუკეთეს ერთ-ერთ მღვდელს. როდესაც პალატაში გადაიყვანეს, სანახავად მოვიდა მრევლი. გაშალეს პატარა სუფრა და სიმღერა დაიწყო. ეს ექიმი შეუვარდა, იმიტომ რომ ეს წესის დარღვევაა და ყველანი გარეთ გაყარა. მღვდელი მიხვდა, რომ მისი ავტორიტეტი ილახებოდა და ექიმს მოულოდნელად უბრძანა, დაეჩოქა. ყველაზე საინტერესო იყო, რაც ამის მერე მოხდა. როცა ექიმი თავის კაბინეტში დაბრუნდა, მრევლის წევრებმა ორ-ორად დაიწყეს მოსვლა და ექიმს ეუბნებოდნენ, შეენდო მღვდლისთვის.

ემილ ადელხანოვი - ჩვენ ვკითხულობდით, როგორი იყო ეკლესიის, მასმედიის როლი. მაგრამ რატომ არავინ იკითხა, როგორი იყო ლევან ვასაძის როლი?

თამარ გურჩიანი - შეიძლება სწორედ ეს ადამიანი იყოს, რაც რელიგიური ნაციონალიზმის ტალღას მოჰყვება.

დავით ზურაბიშვილი - ლევან ვასაძე აქციის შემდეგ გამოჩნდა და მის კომენტარებში გამოიჩინა თავი, თუმცა აქციასაც დაესწრო. მისი შეხედულებები ყველასთვის ცნობილია. ჩემთვის კატეგორიულად მიუღებელია, მაგრამ მთავარია პოლიტიკური ამბიციის არ ჰქონდეს და პრეტენზია არ განაცხადოს, იმიტომ რომ მომხრეები საზოგადოების მნიშვნელოვან ნაწილში ეყოლება. იმ სატელევიზიო გადაცემიდანაც ჩანდა, რომ შეუძლია მაღალფარდოვნად და ბევრისთვის მოსაწონად საუბარი, თუმცა არ მიმაჩნია, რომ ის ახლა საფრთხეა. შეიძლება გახდეს, გააჩნია, საქმე როგორ წავა. განაცხადა, რომ არ აპირებს პოლიტიკაში ჩართვას.

თამარ გურჩიანი - ყველას დიდი მადლობა. მინდა შეხვედრა ერთი რაღაცით დავასრულო. ბევრი თქვენგანი ალბათ ხშირად ისმენს ასეთ საუბრებს, რომ ბნელა, მაგრამ არის ჩინური ანდაზა, რომელიც ამბობს, იმის ნაცვლად რომ სიბნელეს ვწყველიდეთ, ჯობია ავანთოთ სანთელი და გავანათოთ სიბნელეო. ოთომ იკითხა ილია ჭავჭავაძეზე. დარწმუნებული ვარ, იგი პირველ რიგში საკუთარ პასუხისმგებლობას იგრძნობდა. თითოეული ჩვენგანის მოვალეობაა სანთლის ანთება პირდაპირი თუ გადატანითი მნიშვნელობით, მე მგონი ამ დისკუსიამაც შეიტანა წვლილი ამაში. ახლა ეს ჩვენს მეგობრებში და ნათესავებში უნდა წავიღოთ, იმიტომ რომ მართლა ქუდზე კაცი გვჭირდება იმისათვის, რომ სამოქალაქო განათლება რეალურად განვახორციელოთ. სკოლების იმედზე, როგორც ვხვდები, ჯერჯერობით არ უნდა ვიყოთ.